

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Adéla Burešová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

**Institucionální řešení problematiky
nechtěných dětí**

Diplomová práce

Autor práce: **Adéla Burešová**

Vedoucí práce: **PhDr. Gabriela Munková, CSc.**

Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 7.6.2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7.6.2011

.....
Adéla Burešová

Poděkování

Za trpělivý a vstřícný přístup, cenné rady a pomoc děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Gabriele Munkové, CSc.

Obsah

Úvod.....	1
1 Děti a rodiče.....	3
1.1 Děti.....	3
1.2 Rodičovství.....	3
1.3 Matky, které se vzdávají svého dítěte	4
1.4 Důvody, pro které se děti ocitají mimo vlastní rodinu	4
2 Vývoj péče o nechtěné děti.....	6
2.1 Období do roku 1908	6
2.2 Období od roku 1908 do roku 1939.....	7
2.3 Období 1. republiky	7
2.4 Období po 2. světové válce.....	7
3 Ochrana dětských práv.....	9
3.1 Práva dětí	9
3.2 Sociálně-právní ochrana dětí v České republice.....	10
4 Náhradní péče o děti	12
4.1 Obecně k náhradní péči o děti.....	12
4.2 Právními předpisy upravující náhradní péči o dítě (rodinnou i ústavní)	14
5 Specifické formy náhradní rodinné péče	16
5.1 Obecně k náhradní rodinné péči	16
5.2 Osvojení.....	19
5.2.1 Vývoj osvojení.....	19
5.2.2 Vývoj osvojení u nás.....	20
5.2.3 Dnešní právní úprava.....	21
5.2.4 Podmínky pro osvojení (zrušitelné i nezrušitelné)	23
5.2.5 Předadopční péče	27
5.2.6 Druhy osvojení.....	28
5.2.7 Mezinárodní osvojení	29
5.3 Pěstounská péče	31
5.3.1 Vývoj pěstounské péče	31
5.3.2 Vývoj pěstounské péče u nás.....	32
5.3.3 Dnešní právní úprava.....	33
5.3.4 Podmínky pro pěstounskou péči.....	34

5.3.5	Předpěstounská péče	37
5.3.6	Pěstounská péče na přechodnou dobu	37
5.3.7	Hostitelská péče	39
5.4	Klokánek	40
5.5	Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče	43
6	Ústavní péče	45
6.1	Vývoj ústavní péče	45
6.2	Dnešní právní úprava	45
6.3	Jednotlivá ústavní zařízení	47
7	Legální anonymní možnosti odložení novorozence	52
7.1	Utajený porod	52
7.2	Diskrétní porod	55
7.3	Anonymní předání novorozence Fondu ohrožených dětí	56
7.4	Zanechání novorozence po porodu v nemocnici	57
7.5	Babybox	58
7.5.1	Vývoj babyboxů	58
7.5.2	Seznam babyboxů	59
7.5.3	Dnešní úprava	61
7.5.4	Otázky a spory ohledně babyboxů	62
7.5.5	Fungování babyboxů	64
8	Zhodnocení systému náhradní péče o děti a úvahy de lege ferenda	66
	Závěr	69
	Seznam zkratk	70
	Seznam použité literatury a pramenů	71
	Seznam elektronických zdrojů	76
	Seznam tabulek	77
	Seznam obrázků	77
	Seznam příloh	78
	Anotace	87
	Název diplomové práce a jeho překlad do anglického jazyka	88
	Resume	88
	Seznam klíčových slov a jejich překlad do anglického jazyka	89

Úvod

Hlavním cílem a úkolem mojí diplomové práce je hledání odpovědi na otázku, jakým způsobem je v České republice řešena problematika nechtěných dětí. Jednak jsem nastínila možnosti jaké mají děti, o které se jejich rodiče z jakéhokoliv důvodu nestarají a vedle toho i možnosti rodičů, kteří se rozhodnou svého dítěte vzdát.

Téma práce zní Institucionální řešení problematiky nechtěných dětí. Je proto nutné se vyrovnat s pojmy „**institucionální řešení**“ a „**nechtěné děti**“. V prvním případě se tedy náhradní péče o dítě chápe tak, že jde o péči, o které rozhodl soud. Ve druhém případě jde o děti, o které se jejich rodiče starat nechtějí. Pokud bychom tato dvě kritéria spojili dohromady, výsledkem je pouze osvojení, pěstounská péče (dále jen PP) a ústavní péče. Zcela stranou tak zůstávají děti, které jsou sice nechtěné, ale o jejichž osudu nerozhoduje soud. Proto jsem se rozhodla se ve své diplomové práci věnovat i této kategorii dětí a dále nastínit legální možnosti rodičů k jejich dobrovolnému odložení.

Z toho důvodu je práci možné neformálně rozdělit na dvě části. První z nich informuje o náhradní péči o děti, jejich právních aspektech a specifických formách – náhradní rodinné péči (dále jen NRP) a (náhradní) ústavní péči. Na úvod v první kapitole uvádím definici pojmů jako dítě, rodičovství a jeho složky, charakteristiku matek odkládajících své dítě a důvody k takovému činu. Druhá kapitola podává fakta o celkovém vývoji péče o nechtěné děti ve světě i u nás. Na to navazuje kapitola, která obecně pojednává o dětských právech a jejich ochraně, a která tím téma začleňuje do obecnějších souvislostí. Následují kapitoly o jednotlivých formách NRP jako osvojení, PP, Klokánek a svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče. Detailněji jsem se zastavila u osvojení a PP. Vzápětí je popsána i péče ústavní a její formy. Ke každé jednotlivé formě jsem se snažila najít statistiky. Ne vždy to bylo možné a ne vždy jde o zcela aktuální čísla (většinou se jedná o zmapování roku 2009, rok 2010 ještě ve většině případů není zpracován).

Druhá část práce se věnuje možnostem legálního anonymního odložení novorozence rodiči a právním i praktickým otázkám s tím spojeným. Některé z těchto institutů ještě nejsou právem upraveny, přesto však využívány a z toho důvodu se kolem nich vede celá řada sporů. Ty nejdůležitější z nich jsem se pokusila nastínit. Pozornost jsem zaměřila především na babyboxy. U těch jsem uvedla vedle historie a současného

(právního) stavu také řadu rozporů a neznámých, které se jich týkají i popis jejich fyzického fungování.

Práce je zakončena kapitolou, kde se pokouším objektivně zhodnotit celý český systém péče o nechtěné děti a úvahami de lege ferenda.

Text této práce je aktuální k datu 7.6.2011, kdy byla dokončena.

1 Děti a rodiče

1.1 Děti

„Je stále mnoho dětí, které nemohou žít z různých důvodů ve své vlastní rodině. Na druhé straně je mnoho párů nebo jednotlivců, kteří chtějí dítě do rodiny přijmout. Někdy se spolu tyto dva životní osudy spojí a vznikne nová rodina.“¹

Definovat dítě lze mnoha způsoby, obecně je to někdo nedospělý. Zpravidla je dítě vymezováno věkem. Od určitého věku se na něj pohlíží jako na někoho, kdo se o sebe umí postarat sám. Dospělosti se dosahuje průběžně ve stupních. Z hlediska sociálně-právního pohledu se za dítě považuje každá lidská bytost mladší 18 let, pokud nedosáhla zletilosti dříve. Podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OZ) vzniká zletilost dovršením osmnáctého roku věku, před tímto rokem lze zletilosti nabýt uzavřením manželství (nejdříve od 16 let věku).

1.2 Rodičovství

„Proč lidé chtějí mít děti? Tradiční odpověď zní, že je to dáno naší instinktivní výbavou, kterou jsme dostali jakožto živočišný druh do vlnku spolu se všemi živými tvory na této zemi. Je tu pud rozmnožovací, jehož podstatnou součástí je pud pohlavní, který zajišťuje zplození potomstva, a pud rodičovský, který dále zajišťuje ochranu a další vývoj potomstva už zplozeného. Mít děti je tedy v souladu s přírodní zákonitostí – nemít děti je podle této představy něco proti přírodě.“²

I v přírodě však může nastat situace, že samice opustí své mládě. A stejně tak matka může opustit své dítě. Existují však i živočišné druhy, které jsou schopné opuštěné mládě přijmout za vlastní a postarat se o ně, i když ho samy nezplodily, neporodily ani nekojily. Jedním z nich jsou i lidé. Právě mládě je vždy ze všech členů daného živočišného druhu ohroženo nejvíce. Proto si každý druh postupem doby vytvořil mechanismy k jeho ochraně. U lidí je jich hned několik. Adopce, pěstounství ani další instituty tedy nejsou z hlediska vývoje přírody ničím zvláštním.

---

¹ BUBLEOVÁ, V. a kol.: *Základní informace o osvojení (adopci)*, 2011, s.3. Dostupné na www.nahradnirodina.cz/files/File/ZI-Osvojeni-24-2-2011.pdf

² MATĚJČEK, Z. a kol.: *Osvojení a pěstounská péče*, 2002, s. 55

Rodičovství v sobě zahrnuje složku biologickou a složku psychologickou. **Rodičovství biologické a psychologické**³ se nevyklučují, v ideálním případě jdou ruku v ruce. Existují však i samostatně a to tehdy, když rodiče své dítě opustí, což je případem rodičovství biologického. Rodičovství psychologické značí, že cizí lidé přijmou opuštěné dítě za své. Tito cizí lidé jednají lidsky a přirozeně.

1.3 Matky, které se vzdávají svého dítěte⁴

Matky, které se vzdávají svého dítěte nejsou matkami krkavčími. Naopak mají tolik citu, lásky a rozumu, že své dítě nezabijí, nepohodí nebo nejdou na potrat. Všem záleží hlavně na tom, aby jejich dítě mělo radostné dětství. Aby si je noví rodiče vzali co nejdříve a ony nemusely trávit čas v ústavech. Ač je to s podivem, většina z nich má manžela nebo partnera, se kterými žijí v hlubším a trvalejším vztahu. Dítěte se vzdávají proto, že už děti mají a další je nad jejich síly nebo se na ně ještě vůbec necítí. Jejich průměrný věk je mezi 20 a 25 lety, pouze nepatrná část z nich je nezletilá. Jen v malé míře jde o matky alkoholičky a dívky, které by jako svobodné matky jejich rodina odvrhla. Celkově lze říct, že jde o ženy nižšího stupně vzdělání.

1.4 Důvody, pro které se děti ocitají mimo vlastní rodinu⁵

Jedno procento dětí nemůže vyrůstat ve vlastní rodině. Tento údaj se týká většiny evropských zemí včetně České republiky, kde jde konkrétně o 20 tisíc dětí. Úplní sirotci tvoří 2 % z nich, zbytek dětí má rodinu, ale ta se o ně z objektivních nebo subjektivních důvodů neumí, nemůže nebo nechce postarat.⁶

Rodiče se o své dítě starat nechtějí

To je zapříčiněno tím, že psychologické rodičovství z nějakého důvodu selže. Fakt, že rodiče své dítě nechtějí může vést k tomu, že se o něj prostě přestanou starat nebo

---

³ MATĚJČEK, Z. a kol.: *Osvojení a pěstounská péče*, 2002, s. 98

⁴ SEVEROVÁ, J.: *Sborník přednášek z 6.konference o náhradní rodinné péči*, 1999

⁵ BUBLEOVÁ, V. a kol.: *Základní informace o osvojení (adopci)*, 2011, s.3. Dostupné na [www: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/ZI-Osvojeni-24-2-2011.pdf](http://www.nahradnirodina.cz/files/File/ZI-Osvojeni-24-2-2011.pdf)

⁶ MATĚJČEK, Z. a kol.: *Náhradní rodinná péče*, 1999, s.31

v horším případech mu i ublíží. Většinou se jedná o děti prostitutek, alkoholiček, matek nízkého vzdělání.

Rodiče se o své dítě starat nemohou

Na rozdíl od prvního případu se rodiče starat chtějí, ale nemohou. Důvodem může být třeba jejich smrt nebo faktická překážka jako jejich nemoc nebo nemoc dítěte, invalidita, hospitalizace, vazba, výkon trestu, atd.

Rodiče se o své děti starat neumějí

Zejména jde o rodiče, kterým se nedaří najít si k dítěti cestu, vytvořit citovou vazbu a z toho důvodu své děti zanedbávají, týrají, zneužívají, ohrožují jejich výchovu, apod.

2 Vývoj péče o nechtěné děti

Tato kapitola stručně pojednává o vývoji péče o nechtěné děti. Vycházím zde z publikace pí.Bubleové⁷, která jej dělí do několika následujících etap: (2.1) období do roku 1908, (2.2) období od roku 1908 do roku 1939, (2.3) období 1. republiky, (2.4) období po 2. světové válce.

Detailnější historicko-právní vývoj je dále prezentován v průběhu práce v jednotlivých kapitolách.

2.1 Období do roku 1908

Počátky péče o odložené děti se datují asi do 4. století. Tehdy byl vybudován útulek pro ohrožené děti v Konstantinopoli. V roce 787 byl v Miláně postaven první nalezinec. Prakticky od tohoto období můžeme mluvit o prvních viditelných snahách řešit plošně problém odložených dětí. Další nalezince postupně vznikaly i na jiných místech Itálie a Francie. Nejznámější byl ten v Římě vybudovaný ve 13.století, který se stal na dlouhou dobu vzorem a předlohou v péči o ohrožené děti. I přes ušlechtilý záměr se tato zařízení potýkala s mnohými problémy jako vysoká úmrtnost dětí a ekonomická závislost na milodarech, i s veřejnou nelibostí. Z toho důvodu mnohá z nich ukončila svou činnost a znovu se otevírala za dob válek a politických konfliktů, kdy jejich potřeba opět vzrostla.

Ve Francii se pozornost postupně začala obracet na budování nového systému, který by byl postaven na myšlence rodinného soužití. Code Civil z roku 1804 zavedl osvojení a PP. Díky ní byl pobyt dětí v ústavěch pouze krátkodobý a dočasný a po něm byly děti umístěny do náhradních rodin.

V českých zemích vyvstala potřeba nalezinců po třicetileté válce. Jeden z nejstarších v Evropě byl budován právě v Praze v roce 1575. Jedná se o Vlašský špitál na Malé straně. Podoba péče o opuštěné děti na našem území vycházela z pojetí říšského obecního zákona z roku 1862. V Čechách platil zemský chudinský zákon z roku 1868. Ten ukládal povinnost okresům zakládat na svém území sirotčince a jiné

---

⁷ BUBLEOVÁ, V.: *Historický vývoj péče o opuštěné děti*, 2000

sociální ústavy, které se staraly o osoby osiřelé, chudé nebo odložené. Významnou institucí v péči o opuštěné děti byl Zemský výbor v Čechách pro péči o mládež. Od roku 1904 byly v jednotlivých okresech budovány Okresní komise pro péči o mládež, které se staraly o opuštěné a osiřelé děti, jako organizace dobrovolné a samosprávné.

2.2 Období od roku 1908 do roku 1939

Péče o nechtěné děti byla na počátku 20. století nejednotná, při životě ji držela velkou měrou charita a milosrdenství. Nejvýznamnějšími institucemi zůstávaly zmíněné Okresní komise. Následně byla vytvořena Česká zemská komise pro péči o mládež jako jejich vrcholný orgán, který měl činnost okresních komisí řídit a koordinovat.

Koncem 20. století byla péče dobře organizovaná. Stále více se rozvíjí myšlenka, že péče rodinná je skutečně přínosnější než ta ústavní.

2.3 Období 1. republiky

V době 1.republiky od roku 1910 u nás fungovala instituce hromadného poručení ohrožených dětí. Vedle toho se využívala i PP (ta však byla zrušena v roce 1952) a dětské domovy (dále jen DD), které sloužily pouze jako dočasné útočiště. Odborníci si byli vědomi, že péče v náhradní rodině je pro dítě mnohem vhodnější než ta ústavní, a proto prosazovali, aby pobyt dětí v ústavech byl co nejkratší. Z toho důvodu byla také jejich kapacita omezena na maximum 20 dětí, což jim dávalo rodinnou atmosféru. Ohrožené děti chránili tzv. veřejní poručníci. Ti působili rovněž v terénu a poukazovali na situace, které je nutné řešit a děti, které je nutné chránit. Za nejdokonalější formu náhradní péče byla považována adopce a úsilí proto směřovalo k jejímu maximálnímu zdokonalování.

2.4 Období po 2. světové válce

Po 2. světové válce pojetí náhradní péče o děti prochází radikální proměnou a privilegovanou se stává péče ústavní. Systém vybudovaný za první republiky byl

nahrazen novou ideou zestátnění a velkých kolektivních zařízení. Od roku 1949 dochází k postupnému rušení nalezinců, Okresních komisí i Zemského ústředí. Péče o nechtěné děti přechází jako celek do pravomoci státních orgánů. Děti byly hromadně umíst'ovány do ústavů, kde byly rozděleny podle věku a odděleny od okolního světa. Tento stav přetrval až do poloviny 60.let, kdy byly prokázány negativní důsledky ústavní péče pro psychiky dětí. Na toto zjištění navázalo úsilí o vytvoření a zavedení nové koncepce. Jejím základem se stal zákon o osvojení z roku 1957 a zákon o rodině z roku 1963. Tyto zákony konečně poskytují dětem i ochranu jejich práv a prosazují více individuální přístup. Rodina znovu nabývá na významu, PP byla obnovena.

V 70.letech je situace pro děti veskrze pozitivní. Roku 1972 byla vydána Organizační směrnice pro dětské domovy a ostatní výchovná zařízení, která zavedla několik pozitivních organizačních změn, ale o citových potřebách dětí se příliš nezmiňuje.

80.léta se potýkají s nesnázemi v praktické oblasti náhradní výchovy, celkově lze mluvit o zestátnění. Řízení o osvojení a PP bylo zbytečně prodlužováno, personální obsazení ústavů se odvíjelo od politického postavení, nikoliv od vzdělání a praxe pracovníků.

Po roce 1989 se podoba systému vrátila k rodinné koncepci, úloha rodiny a rodinného prostředí je ve vztahu k dětem, jejich vývoji a výchově nezastupitelná.

3 Ochrana dětských práv

3.1 Práva dětí

Stejně jako dospělý, i každé dítě má svá práva, svou hodnotu a důstojnost, které je nutné respektovat a chránit. Dětská práva se od těch dospělých v mnohém příliš neliší. Jsou určena všem dětem bez rozdílu rasy, barvy kůže, náboženského vyznání a místa, kde žijí. Děti jsou naší perspektivou. Dodržování jejich práv je tedy logicky předpokladem a odrazem pozitivního vývoje společnosti. *„Dodržování a důsledné naplňování dětských práv je základní podmínkou všestranného rozvoje dětí, a tím i trvalého rozvoje společnosti.“*⁸

V dnešní době jsou dětská práva víceméně dodržována. Jejich vývoj urazil velký kus cesty, na počátku bylo dítě vnímáno jen jako objekt, který má poslouchat. Pojem dětství v podstatě neexistoval, teprve dosažením zletilosti se dítě stávalo člověkem. Až ve 20. století je kladen důraz také na potřeby dětí a vyvstává nutnost zvláštní ochrany jejich práv.

Vztahy mezi rodiči a dětmi patří ve společnosti mezi ty nejdůležitější. Proto je v zájmu všech jejích členů, aby byly dostatečně právně chráněny a upraveny. K tomu slouží zejména zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZOR) a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSPOD).

Česká republika ratifikovala všechny významné mezinárodní smlouvy, které se týkají dodržování jak lidských tak i dětských práv, a tím se zavázala k jejich respektování a ochraně. Legislativním základem dětských práv je zejména Úmluva o právech dítěte Organizace spojených národů (dále jen Úmluva). Ta byla vyhlášena Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 v New Yorku. Česká republika je jí vázána od 1. 1.1993. Úmluva charakterizuje dítě jako lidskou bytost mladší 18 let, pokud zákon nestanoví její zletilost i dříve. V praxi si spíše představíme osobu bezbrannou a zranitelnou, která potřebuje zvláštní péči a ochranu. Úmluva přiznává dětem řadu práv i povinností. Mezi práva patří např. právo na život (Čl. 6), právo na domov (Čl. 11), právo žít se svými rodiči (Čl. 9) a další. Zajištění těchto práv má na

---

⁸ <http://www.unicef.cz/index.php?pg=2&id=30&zp=17>

starost stát, rodič či právní zástupce dítěte, podle toho o jaká práva se jedná. Povinností státu je např. ochrana dětí před diskriminací (Čl. 2), ochrana dětí bez rodiny a zajištění vhodné náhradní rodiny s ohledem na kulturní zázemí dítěte (Čl. 20), zajištění bezplatného a povinného základního vzdělání (Čl. 28) atd.

3.2 Sociálně-právní ochrana dětí v České republice

Podle § 1 ZSPOD se sociálně-právní ochranou dítěte rozumí ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte včetně ochrany jeho jmění, jakož i působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. V širším smyslu se pod tímto pojmem skrývá také ochrana práv dětí na život jako takový i život v rodině, na péči rodičů, na svobodu jejich myšlení, svědomí, vyznání a další. Současně se jí myslí i ochrana dětí před hrubým zacházením a jednáním jako týrání, zneužívání nebo zanedbávání.

*„Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly“.*⁹

*„Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte.“*¹⁰ Tohle hledisko musí být základem pro veškerou činnost soudů, správních a zákonodárných orgánů i zařízení sociální péče, pokud se jejich činnost týká dětí.

Ochrana práv dětí je poskytována kromě ZOR a ZSPOD i řadou dalších právních předpisů, ať už z oblasti práva rodinného, práva sociálního zabezpečení nebo práva trestního. Důležitým předpisem v dané oblasti je Listina základních práv a svobod (dále jen Listina), konkrétně se na ohrožené děti vztahuje její čl. 32.

Výkon sociálně-právní ochrany dětí zajišťují (§ 4 odst.1 ZSPOD): krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce

---

⁹ <http://www.mpsv.cz/cs/7242>

¹⁰ § 5 ZSPOD

sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen Úřad). Od těchto vyjmenovaných subjektů je třeba odlišit ještě další, které sociálně-právní ochranu dětí také poskytují, ale mezi orgány sociálně-právní ochrany (dále jen OSPOD) se neřadí. Těmi jsou (§ 4 odst.2 ZSPOD): obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany dětí pověřeny (tzv. pověřené osoby). Rozlišuje se poskytování sociálně-právní ochrany **v plném rozsahu** a v tzv. **nejnutnějším** neboli omezeném **rozsahu**. První případ se vztahuje na děti, které mají k České republice trvalejší a pevnější vazbu. Těmi jsou zejména děti s českým státním občanstvím. Druhá kategorie se týká dětí, které se ocitly na našem území bez jakékoliv péče nebo dětí, jejichž životy nebo příznivý vývoj jsou vážně ohroženy nebo narušeny (§ 37 odst.1 ZSPOD). Nejnütnějším rozsahem zákon myslí především opatření na ochranu života a zdraví a na zajištění uspokojování základních potřeb včetně zdravotní péče.

4 Náhradní péče o děti

4.1 Obecně k náhradní péči o děti

Na úvod je třeba vymezit pojmy „náhradní péče“ a „náhradní výchova“. Současná legislativa rozdíl mezi nimi jednoznačně neurčila. Výchova je zmiňována především v situaci, kdy soud rozhoduje o svěřeni dítěte určité osobě nebo zařízení. Pojem péče zákon používá v souvislosti s péčí pěstounskou nebo s rodičovskou zodpovědností a jejím výkonem. Literatura často řadila výchovu nad péči, dnes se setkáváme s opakem, kdy se pojem péče stal nadřazeným pojmu výchova. Péče je pojem širší, výchova je její součástí.

Náhradní péče o děti je péčí, kterou dětem, ať už krátkodobě nebo dlouhodobě, poskytuje někdo jiný než vlastní rodiče. Rodičovská zodpovědnost tak, jak ji vymezuje ZOR, je souhrnem práv a povinností při péči o nezletilé dítě. Náhradní péče znamená, že dítě je svěřeno jiné osobě, než je jeden z rodičů. Ze ZOR a ZSPOD vyplývá, že nezletilé dítě musí být zastoupeno zákonným zástupcem. Zpravidla je jím rodič. Pokud ani jeden z rodičů není zákonným zástupcem dítěte, může být dítě svěřeno do péče jiné osoby, aby hájila jeho zájmy.¹¹ Náš právní řád nabízí ucelený systém náhradní péče o dítě, konkrétnímu dítěti se vždy hledá nejvhodnější forma. Zprostředkování náhradní péče zajišťují krajské úřady.¹² OSPODY vyhledávají děti, které je nutné umístit do náhradní péče i osoby, které mají zájem o ně pečovat.

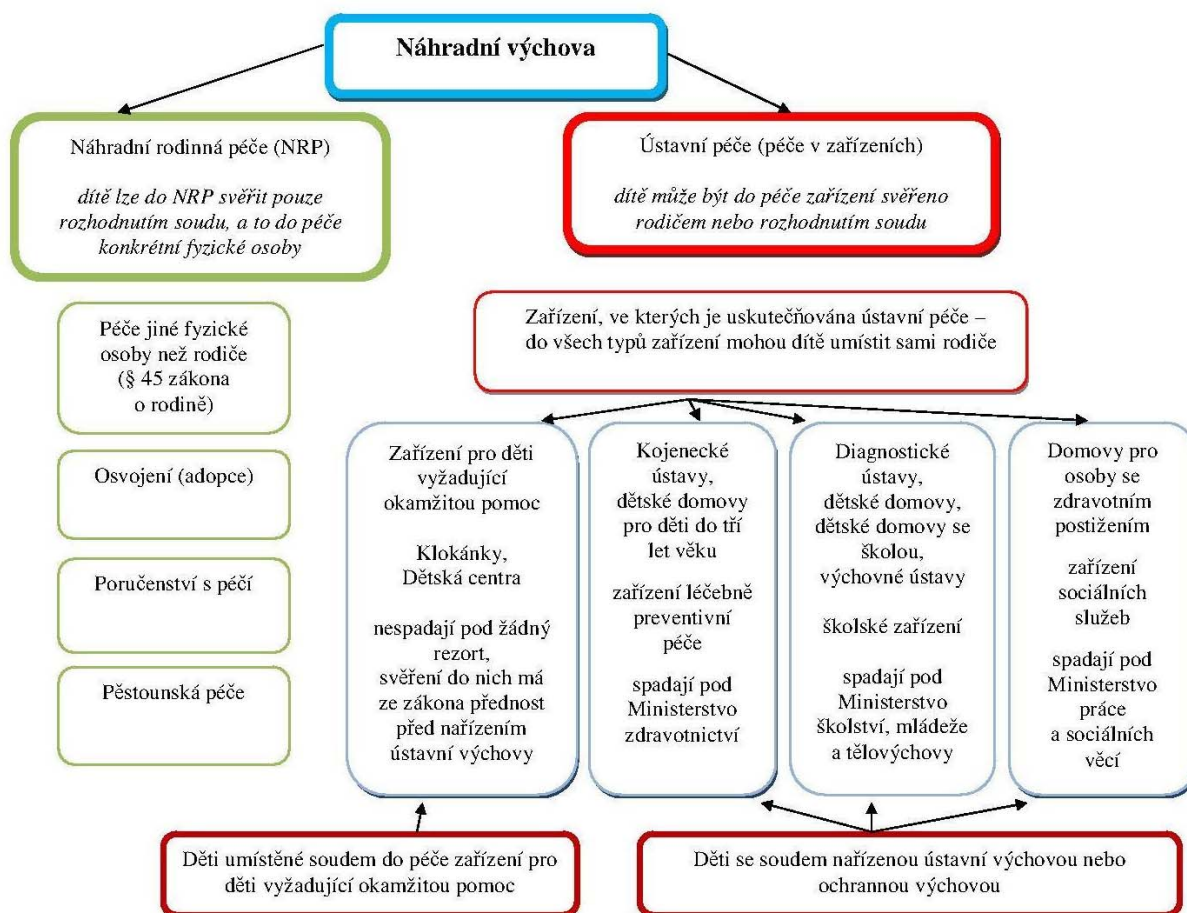
Náhradní péči o děti můžeme rozdělit na **náhradní rodinnou péči** (dále jen NRP) a **(náhradní) ústavní péči/výchovu**.

---

¹¹ MATĚJČEK, Z. a kol.: *Osvojení a pěstounská péče*, 2002

¹² Do roku 2002 MPSV

Obrázek č. 1: Přehled typů náhradní péče o děti

Zdroj: http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_vychovaI.html

Cesta dětí do nových rodin vede většinou z porodnic, dětských nemocnic, z kojeneckých ústavů nebo DD, z diagnostických ústavů, ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo dalších zařízení. Děje se tak na základě souhlasu rodičů, zákonných zástupců, případně bez souhlasu rodičů, pokud je u nich dán kvalifikovaný nezájem nebo byli zbaveni rodičovské odpovědnosti. Přicházet můžou i z původních rodin, kde nemohou být trvale vychovávány a kde není předpoklad, že by se do nich mohly časem vrátit zpět.

4.2 Právními předpisy upravující náhradní péči o dítě (rodinnou i ústavní)

Nejdůležitějšími předpisy v oblasti náhradní péče o děti jsou:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Ústava)

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů, především čl.32¹³

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

Úmluva o právech dítěte, vyhlášená pod č. 104/1991 Sb.¹⁴

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod vyhlášená pod č. 209/1992 Sb.

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, vyhlášená pod č. 43/2000 Sb.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí, vyhlášená pod č. 54/2001 Sb.

Evropská úmluva o osvojení dětí, vyhlášená pod č. 132/2000 Sb.m.s. (dále jen EÚOD)

Dalšími vnitrostátními předpisy, které upravují poměry rodičů a dětí v NRP jsou:

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ), ve znění pozdějších předpisů¹⁵

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

---

¹³ Článek 32 odst. 1: „Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona.“ Rodina je zde chápána jako rodina pokrevní i ta náhradní. Článek 32 odst. 4: „Péče o děti a jejich výchova jsou právem rodičů, přičemž děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.“ Zmíněný článek 32 je základem pro ústavní ochranu rodiny a rodičovství.

¹⁴ Zakotvuje přednost zájmu dítěte před zájmem rodičů, resp. před všemi jinými zájmy.

¹⁵ § 180a-185 upravují řízení o osvojení a řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodiče dítěte k osvojení

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSSP)

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZOM)

Zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákoník práce č. 262/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů

5 Specifické formy náhradní rodinné péče

5.1 Obecně k náhradní rodinné péči

„Náhradní rodinná péče je institut sociálně-právní ochrany dětí určený dětem, které z různých důvodů nemohou vyrůstat ve vlastní biologické rodině. Jejím účelem je poskytnout těmto dětem přechodnou či dlouhodobou péči co nejvíce se podobající péči rodinné, pokud možno při zachování vazby dítěte s původní rodinnou v maximální možné míře.“¹⁶

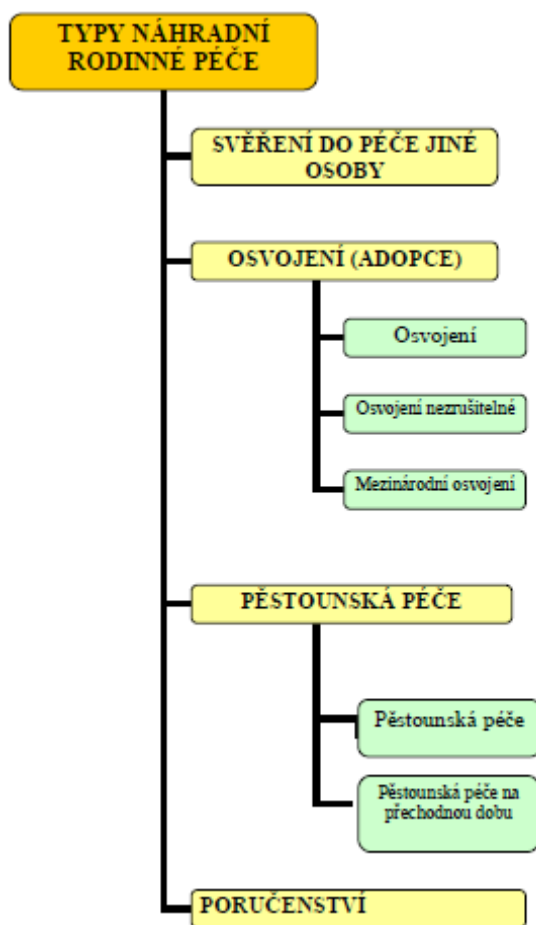
Nejpřirozenějším a nejvhodnějším prostředím pro vývoj a potřeby dítěte je jeho rodina. Proto je NRP zásadně péčí subsidiární. Rodina má vždy přednost!

V České republice má NRP několik podob: **osvojení** neboli adopce, **PP**, **poručenství** a **svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby**. Každá z nich se řídí jiným režimem a má odlišné důsledky. O poručenství se dále zmiňovat nebudu, i když do značné míry může plnit funkci NRP, jeho prvotním účelem je něco jiného. A to zejména ochrana nezletilého z toho důvodu, že kvůli svému věku nemá plnou způsobilost k právním úkonům. Mezi poručníkem a dítětem nevzniká takový vztah jako mezi dítětem a rodičem, resp. osvojitelem nebo pěstounem. Proč soud ustanoví dítěti poručníka je, když jeho rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo její výkon byl pozastaven, nebo nemají plnou způsobilost k právním úkonům (§ 78 ZOR).

---

¹⁶ MOTEJL, O. a kol.: *Rodina a dítě, Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*, 2007, s.82. Dostupné na www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Rodina_a_dite.pdf

Obrázek č.2: Přehled typů náhradní rodinné péče

Zdroj: BUBLEOVÁ V. a kol.: Průvodce náhradní rodinnou péčí, 2010, s.5

V současné době se systém NRP vztahuje zejména na sociálně osiřelé děti. To jsou děti, jejichž rodiče nebo alespoň jeden z nich žijí, ale přesto se o ně nechtějí, nemohou nebo neumějí starat. Skutečně osiřelé děti jsou ty, kterým zemřeli oba nebo jeden z rodičů. Starost, péči a výchovu o ně zajišťují většinou prarodiče nebo další příbuzní.

Z dlouhodobých statistik vyplývá, že do NRP je umísťováno více chlapců než děvčat a větší zájem ze strany náhradních rodičů je o děvčata.

Tabulka č.1: Počet dětí v NRP

Počet dětí v NRP k 1.1.2009	Počet dětí umístěných v průběhu roku 2009	Počet dětí v NRP k 31.12.2009	Počet dětí v PP a poručenství k 31.12.2009
12560	3024	13413	8269

Zdroj: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2009*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2010, s.103. Dostupné na [www](http://www.mpsv.cz):

http://www.mpsv.cz/files/clanky/9854/statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2009.pdf

Tabulka č.2: Zánik NRP

Na návrh pěstouna	Na návrh OSPODu	Zletilostí dítěte	Jinak
131	62	1067	643

Zdroj: stejný jako u předchozí tabulky

Tabulka č.3: Počet dětí umístěných v roce 2009

Do péče budoucích osvojitelů	Do osvojení	Do výchovy jiné FO	Do péče budou.pěstounů
449	543	1301	338

Zdroj: stejný jako u předchozí tabulky

5.2 Osvojení

5.2.1 Vývoj osvojení

Narození nechtěného dítěte s sebou nese otázku co s ním. Běžným řešením bylo dlouhou dobu jeho usmrcení, ale již v pravěku můžeme nalézt zmínky o přijetí cizího dítěte do vlastní rodiny. Chamurapiho zákoník dokonce výslovně stanovil trest za usmrcení potomka. Avšak třeba ve starověkém Římě byla tendence opačná. O osudu, životě a smrti dítěte rozhodoval otec rodiny. Pokud ho z nějakého důvodu neuznal jako rodinného příslušníka, bylo usmrceno. Ve Spartě bylo toto posouzení na radě starších. Ta mohla rozhodnout o tom, že dítě bude vhozeno do jámy, pokud nemělo předpoklady stát se zdatným bojovníkem.¹⁷ Špatné vyhlídky měly děti v období válek a katastrof přírodního rázu, byly zbytečnou přítěží a tak bylo lepší se jich zbavit.

Osvojení jako právní pojem stanovili pravděpodobně jako první v Římě. Římský zákon zakotvil pravidlo „*adoptio naturam imitatur*“¹⁸. Z něj vyplývá, že vztah osvojenice a osvojitele je podobného charakteru jako vztah dítěte a rodiče.¹⁹

S vývojem společnosti, vzdělanosti a morálky se obsah tohoto pojmu postupně měnil. Vývoj osvojení je možné rozdělit do 5 fází.²⁰

1. První fáze je spojena se starým Římem. Nejdůležitější je zájem osvojitele, hlavním smyslem adopce je zajistit nástupnictví rodu, zachovat jméno rodiny a majetek. Adoptovat lze i dospělého. Rozeznává se několik typů adopcí.

2. Druhou fází představuje středověk, kdy adopce ztrácí svůj význam. Adoptuje zejména šlechta, ale děti jsou brány jako dospělé a na jejich potřeby nikdo nebere ohled. Až do 11. století mohli rodiče přebytečné dítě zabít. Nalezince byly přeplněné, často se 100 % úmrtností.

3. Fáze třetí probíhala za doby osvícenství a konce Velké francouzské revoluce. Díky křesťanství se postoj k dětem zcela obrátil. Ústředním pojmem se stalo milosrdenství. To v praxi odpovídá zřizování nalezinců a útulků a taky sirotčinců. Ty jsou oproti nalezincům pokročilejší formou ústavní péče o dítě. Již nejde jen o záchranu života dětí, ale také o jejich výchovu. Čím dál hlasitěji se mluví o přirozených právech, o rovnosti

---

¹⁷ GABRIEL, Z.- NOVÁK, T.: *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 2000, s.144

¹⁸ Doslovný překlad: osvojením se nahrazuje příroda

¹⁹ MATĚJČEK, Z. a kol.: *Náhradní rodinná péče*, 1999, s.16

²⁰ VODÁK, P. a kol.: *Problémy osvojení dětí*, 1967, s.16-20

před zákonem. V roce 1784 byl postaven vídeňský nalezinec, za vlády Marie Terezie a Josefa II. nechal Josef II. v roce 1789 zřídít nalezinec U svatého Apolináře v Praze. Roku 1792 byl schválen Code Civil. Připouštěl osvojení pouze dospělého a dále osvojení z politických důvodů a za odměnu. Osvojovány byly především děti nemanželské, protože tím se z nich stávaly děti vlastní s právem dědit.

4. Fáze čtvrtá byla zahájena první světovou válkou. Po ní počet sirotek významně vzrostl. Dochází k prosazování humanitních a psychologických myšlenek ohledně dětí. Už nejsou chápány jen jako nedospělí, ale věnuje se pozornost jejich potřebám, vývoji, osobnosti. V období první republiky došlo k vytvoření celonárodního programu na ochranu dětí. Většina evropských zemí vydává zákony na úpravu osvojení. Rozvíjí se psychologie, pedagogika i dětské lékařství.

5. Poslední pátá fáze nastává po druhé světové válce. Nové lékařské poznatky pomáhají úspěšně bojovat nejen proti dětské úmrtnosti a nemocem, ale i nepříznivým psychickým a sociálním aspektům vývoje. V 50. letech má kolektivní výchova stále přednost před výchovou rodinnou. Buduje se celá síť ústavů pro opuštěné děti. Až díky zákonu o rodině z roku 1963 se rodině dostává zpět jejího místa, jakožto nejdůležitější výchovné jednotky.

V současné době stále zvyšování životní úrovně v evropských zemích s sebou přináší i nižší počet právně volných dětí. Rozmach zažívá adopce mezinárodní, vznikají další formy NRP. To je spojeno s nutností mezinárodních dohod. Zájem dítěte jde do popředí, zájem osvojitelů do pozadí.

5.2.2 Vývoj osvojení u nás²¹

Hlavním faktorem podmiňujícím možnost osvojení byl věk. Rakouský Obecný občanský zákoník z roku 1811 stanovil, že osvojitel nesmí mít méně než padesát let, nesmí mít vlastní děti a osvojenec musel být oproti němu alespoň o 18 let mladší. Novelou z roku 1914 došlo ke snížení věku osvojitele na 40 let. Osvojovat měli právo nejprve jen muži, až později i ženy. Osvojovat nemohli členové duchovního řádu. Osvojit své nemanželské dítě bylo otci umožněno prvně až v roce 1914.

---

²¹ VODÁK, P. a kol.: *Problémy osvojení dětí*, 1967, s.28-31

Před vznikem Československa byla právní úprava institutu osvojení nejednotná. Pouze okrajově se jím zabývá zmíněný Obecný občanský zákoník, který platil pro Čechy, Moravu a Slezsko. Na Slovensku byl upraven prostřednictvím obyčejového práva a Zákonného článku o úpravě věcí poručenských a opatrovnických. Ke sjednocení úprav došlo v roce 1928 v zákoně o osvojení. I nadále musel být osvojitel starší 40 let, bezdětný nebo bez dětí dříve osvojených. Nově ale mohl osvojit i své nemanželské dítě, k tomu mohl být i mladší než 40 let. Společně osvojit mohli jen manželé, samostatně i jen jeden z nich, ale se souhlasem toho druhého. Osvojenec mohl být i zletilý. V této době bylo osvojení chápáno jako vztah ryze soukromoprávní. Mělo smluvní charakter, vznikalo i zanikalo smlouvou a tou se i upravovalo. Pro účely dědění zůstaly vztahy dítěte k původní rodině zachovány, stejně tak její vyživovací povinnost. K osvojení se vyžadoval souhlas obou pokrevních rodičů, v případě, že se nemohli dohodnout, měl rozhodující slovo otec.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, zavádí rovnoprávnost dětí manželských a mimomanželských i rovnoprávnost mužů a žen v manželství. Osvojení se oprošťuje od ryze majetkových zájmů a nabývá významu jeho výchovný charakter.

Zákon č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení, rozlišuje dva druhy osvojení. Ty zůstaly zachovány až dodnes, jde o osvojení zrušitelné a nezrušitelné. Následujícím předpisem upravujícím osvojení je zákon o rodině č. 94 ze dne 4.12.1963, který vstoupil v platnost 1.4.1964. Jeho cílem je především zkvalitnit péči o děti a hájit a prosazovat jejich zájmy.

5.2.3 Dnešní právní úprava

Slovo adopce původně znamenalo „vyvoliti“. Rodiče si vyvolili své dítě. Dnes je situace opačná, tedy jsou to rodiče, kteří jsou pro dítě zvoleni.²²

„Při osvojení přijímají manželé či jednotlivci opuštěné dítě za vlastní a mají k němu stejná práva i povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi. Zároveň dítě získává příjmení nových rodičů. Vztah mezi dítětem a příbuznými osvojitelů je tedy

---

²² MATĚJČEK, Z. a kol.: *Osvojení a pěstounská péče*, 2002

*příbuzenský. O osvojení rozhoduje soud a před jeho rozhodnutím musí uplynout nejméně tři měsíce, po které zájemce o dítě pečuje zcela na své náklady.*²³

*„Jde o nejdokonalejší, resp. nejstabilnější formu náhradní rodinné péče.“*²⁴

Osvojení je právně zakotveno v ZOR, konkrétně v části druhé, hlavě čtvrté, § 63-73 a osvojení nezrušitelné v § 74-77 téhož zákona. Procesní otázky upravuje ZSPOD. Při svěřování dětí do osvojení postupují soudy dle OSŘ. EÚOD ve svém čl.8 vymezuje osvojení jako prostředek k zajištění stálého a harmonického domova pro dítě.

Smyslem osvojení je především vytvořit pro dítě plnohodnotné rodinné zázemí, pokud mu ho nemůže poskytnout rodina vlastní. Dítě získá rodiče a rodiče smysl života. Dítě vstupuje do nových příbuzenských vztahů, dochází ke změně osobního stavu. Mezi osvojencem a osvojitelem se vytváří takový vztah, jaký v právní, citové a sociální rovině imituje vztahy mezi biologickými rodiči a jejich dětmi. Osvojení i osvojitelé vznikají nová práva a povinnosti. Osvojitelé vůči osvojení ve stejném rozsahu jako k vlastním dětem a osvojení vůči osvojitelé ve stejném rozsahu, jako měl vůči pokrevním rodičům.

Termín osvojení může být chápán ve dvou významech. Zaprvé jako akt osvojení, zadruhé jako právní vztah mezi osvojencem a osvojitelem. Přesný význam osvojení značí právní akt osvojení. Právní vztahy, které z něj vzniknou jsou pouze jeho přímým právním následkem. *„V právním slova smyslu je osvojení právní jednání, kterým někdo přijímá za vlastní osobu od něho nepocházející a poskytuje jí práva pokrevního potomka.“*²⁵

Osvojit je možné pouze dítě právně volné. Takový stav nastává tehdy, pokud rodiče nebo zákonní zástupci dítěte dali k osvojení písemný souhlas. Dítě se stane právně volným také důsledkem dlouhodobého nezájmu rodičů (viz níže). Dalším případem je smrt rodičů, absence plné způsobilosti k právním úkonům nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst.3 ZOR).

Děti vhodné k osvojení jsou děti nízkého věku, které nejsou a pravděpodobně nebudou stíženy zdravotní a psychosociální poruchou, a u kterých byl vyřešen právní

---

²³ BUBLEOVÁ, V. a kol.: *Adopce.com, Průvodce náhradní rodinnou péčí*, 2010, s.9. Dostupné na [www: http://www.adoptce.com/app/templates/adoptce/brozura.pdf](http://www.adoptce.com/app/templates/adoptce/brozura.pdf)

²⁴ FRINTA, O. – MELICHAROVÁ, D.: *Náhradní výchova dětí – Možnosti a meze*, 2008, s.28

²⁵ VODÁK, P. a kol.: *Problémy osvojení dětí*, 1967, s.28

vztah s původní rodinou. Pouze ojediněle jsou osvojovány děti postižené a děti romského původu. Ty jsou spíše umísťovány v PP.

Nejčastějším důvodem, proč se rodiče rozhodnou pro osvojení je neplodnost, v menší míře pak nalezení útěchy za zemřelého potomka.

I přesto, že jde o soukromoprávní vztah, rozhoduje o osvojení vždy soud, a to v nesporném řízení. Povinností soudu je zkoumat, zda jsou v konkrétním případě naplněny všechny zákonné podmínky. Za tím účelem, v souladu se zásadou vyhledávací, zjišťuje všechny rozhodné skutečnosti.

5.2.4 Podmínky pro osvojení (zrušitelné i nezrušitelné)

ZOR vyžaduje k platnému osvojení splnění řady zákonných podmínek. A to jak na straně osvojence (1.), rodičů osvojovaného dítěte (2.) i osvojitele (3.).

1. Podmínky na straně osvojence

Prospěch osvojence - § 65 odst. 2: „*Osvojit lze nezletilého, a to jen je-li mu osvojení ku prospěchu.*“ Tímto prospěchem může být například úzká citová vazba mezi osvojencem a osvojitelem. Soud musí tuto zásadu vždy respektovat a za tím účelem si opatřit důkazy o tom, že osvojení bude pro dítě opravdu prospěšné. Pouhé domněnky a předpoklady nestačí.

Nezletilost osvojence - § 65 odst. 2: „*Osvojit lze nezletilého, a to jen je-li mu osvojení ku prospěchu.*“ Osvojit tedy nelze dítě již počaté, ale ještě nenarozené (nascitura). Otázkou zletilosti osvojovaného dítěte ve smyslu rovnosti subjektů se zabýval i Ústavní soud České republiky (dále jen ÚS), a to v nálezů sp. zn. Pl. ÚS 6/96²⁶ ze dne 5.11.1996. Ten se týká návrhu na zrušení zmíněného § 65 odst.2 ZOR. Návrh podal Krajský soud, který namítal, že tento paragraf je v rozporu s čl. 3 odst. 1 a 3, i s čl. 1 Listiny v návaznosti na ustanovení Úmluvy. Tyto články se týkají rovnosti práv pro všechny a dále toho, že uplatňování práv a svobod nesmí být nikomu na újmu. Listina i Úmluva staví na zvýšené ochraně práv dětí, což je odůvodněno tím, že dítě potřebuje zvláštní ochranu kvůli své tělesné a duševní nezralosti. Jedná se o ochranu před zásahy osob, státu a institucí do těch práv, která si dítě není schopno zabezpečit samo (práva

---

²⁶ Publikovaný ve Sbírce zákonů pod č. 295/1996 Sb.

uvedená v Úmluvě). „Současná úprava osvojení je koncipována jako výlučné právo nezletilého dítěte na osvojení. Toto právo však dle názoru navrhovatele (je-li koncipováno jako tzv. zvláštní právo) není zahrnuto v mezích zvláštní (výlučné) právní ochrany dítěte, která je dána Deklarací, a proto je v rozporu s principem rovnosti občanů v právech (čl. 1 Listiny).“ Podle navrhovatele ZOR vymezuje osvojení jako výlučné právo nezletilého dítěte a nezletilému se tak dostává takové ochrany jeho práv, která překračuje rámec Úmluvy a čl. 32 odst. 1 Listiny. Tím je porušen princip rovnosti v právu na osvojení mezi zletilým a nezletilým. ÚS návrh zamítl. Podle něj se o ústavní nerovnosti mezi zletilými a nezletilými subjekty mluvit nedá, protože mezi nimi jsou, byly a budou přirozené odlišnosti. V odůvodnění se uvádí: „Ústavní zásadu rovnosti v právech zakotvenou v čl. 1 Listiny základních práv a svobod nelze pojímat absolutně a rovnost chápat jako kategorii abstraktní.“ „Z hlediska platné právní úpravy institutu osvojení v zákoně o rodině je postavení dětí a osob zletilých nestejně. Nejde však o nerovnost, která by dosahovala intenzity nerovnosti protiústavní. Opodstatňuje ji totiž přirozená, objektivně existující a evidentní odlišnost mezi nezletilými dětmi a osobami dospělými, odlišnost daná naléhavostí potřeby zajistit náhradní rodinné vztahy právě u dětí nezletilých.“²⁷

Přiměřený věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem - § 65 odst. 1: „Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl.“ Přiměřený tak, aby odpovídal klasickému modelu rodiče a dítěte. Úmluva je v tomto případě striktnější než česká právní úprava a výslovně stanovila, že osvojitel musí mít v době osvojení věk mezi 21 a 35 lety. Tato vývojová fáze je totiž fází nejproduktivnější, ale současná moderní doba je jasným důkazem toho, že mateřství a rodičovství jsou odsouvány do čím dál pozdějšího věku. Z toho důvodu si Česká republika při přijetí této Úmluvy vydobyla výhradu právě k věku osvojitele a tak se u nás vyžaduje pouze přiměřený věkový rozdíl.

Nepříbuzenský vztah mezi osvojencem a osvojitelem – taktéž § 65 odst.1. Podle ustálené soudní praxe není možné osvojení v pokolení přímém a osvojení sourozencem. Vzdálenější příbuzenství nevádí (teta a strýc mohou osvojit synovce), překážkou je pouze blízké příbuzenství (dědeček nemůže osvojit vnouče, zletilý bratr svou nezletilou

---

²⁷ Citováno z odůvodnění nálezu ÚS ze dne 5. listopadu 1996 ve věci sp. zn. Pl. ÚS 6/96.

sestru). V tomto smyslu se vyjádřil i Nejvyšší soud ČR²⁸, který rozhodoval ve věci návrhu prarodičů na nezrušitelné osvojení svého nezletilého vnučete. Nejvyšší soud tento návrh zamítl s odůvodněním: „ ... *vyslovení osvojení brání blízký příbuzenský vztah mezi osvojitelem a osvojencem. Má-li být osvojením založen takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodiči a dětmi, nemohou být uvedené osoby v takovém příbuzenském poměru, který by byl v rozporu se vztahem založeným osvojením. Nebylo by ani ku prospěchu dítěte, kdyby v důsledku osvojení mělo dojít k záměně již existujících příbuzenských vztahů a proto je osvojení nezletilé vnučky svými prarodiči nepřijatelné.*“ V tomto případě by se totiž prarodiče fakticky stali rodiči vnučete a jejich dcera (matka osvojovaného vnučete) by se stala jeho sestrou.

Souhlas osvojovaného dítěte - § 67 odst. 1: „*K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Je-li toto dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.*“ Jak je stanoveno, dítě by mělo mít dostatečný rozum na učinění takového rozhodnutí, jinak by mohl být celý účel zmařen. Věková hranice pro tento úkon není u nás stanovena, proto soud zváží, zda je konkrétní dítě pro souhlas dostatečně vyspělé.

2. Podmínky na straně rodičů osvojovaného dítěte

Souhlas rodičů - § 67 odst. 1: „*K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte.*“ Primárně se vyžaduje souhlas rodičů, případně jednoho z nich, pokud druhý už nežije. Pokud nežije ani jeden z nich, je potřeba souhlasu jiné osoby nebo orgánu, který je oprávněn vykonávat rodičovská práva. To platí, i když o dítě nepečují sami rodiče, ale je v péči jiné osoby nebo ústavu.

Rodiče nejsou zákonnými zástupci dítěte, pokud byli zbaveni či omezeni ve své rodičovské zodpovědnosti nebo ve způsobilosti k právním úkonům. Pokud dítě nemá zákonného zástupce alespoň v jednom z rodičů, ustanoví mu soud opatrovníka, který ho bude v řízení o osvojení zastupovat.

Souhlas je nutné dát před soudem nebo OSPODem, tuto povinnost má i rodič, který ještě nenabyl zletilosti. Souhlas může být udělen až po uplynutí šestinedělí, tato lhůta se vztahuje nejen na matku, ale i otce dítěte. Když se již dítě nachází v péči budoucích osvojitelů, stává se souhlas neodvolatelným.

---

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2787/2005

Rozlišuje se souhlas adresný a blanketový.

Adresný je takový, který je dán ve vztahu ke konkrétním žadatelům o osvojení. Lze ho odvolat do nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení.

Blanketový naopak rodiče vyslovují ne vůči konkrétním osvojitelům, ale bez ohledu na to, zda o jejich dítě vůbec někdo projeví zájem nebo ne. Může být odvolán pouze do nabytí právní moci rozhodnutí o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů.

Souhlasu rodičů naopak není třeba - § 68 odst. 1: „*Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže*

a) po dobu šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě (kvalifikovaný nezájem) nebo

b) po dobu nejméně dvou měsíců od narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.“ (absolutní nezájem)

O nezájmu rodičů rozhoduje soud ve zvláštním řízení (§180a OSŘ), jeho povinností je zjistit, zda jsou výše uvedené podmínky splněny. Návrh na zahájení tohoto řízení může podat OSPOD (jako opatrovník dítěte) nebo druhý rodič (zejména pokud jsou rodiče rozvedení).

3. Podmínky na straně osvojitele

Osvojitelův **návrh na osvojení** - § 63 odst. 2: „*O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele.“* Osvojitel musí podat návrh příslušnému soudu.

Osvojitelova **plná způsobilost k právním úkonům** - § 64 odst. 2: „*Osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům.“* To znamená, že osvojitel musí být zletilý a nesmí být omezen ve způsobilosti k právním úkonům nebo jí být zbaven. Osoba osvojitele musí zároveň prokázat vhodné osobní vlastnosti stejně jako vyhovující bytové podmínky. Za tím účelem si soudy zpravidla vyžádají psychologické vyšetření budoucího osvojitele.

Manželství osvojitelů - § 66 odst. 1: „*Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé.“* Pouze jeden z manželů může osvojit dítě, ale druhý k němu nebude mít žádná

práva a povinnosti. I v tomto případě je nutný souhlas druhého manžela. To neplatí pro případ, že je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo nemůže udělit souhlas přes těžko překonatelnou překážku.²⁹ Společně nemohou osvojit nesezdané a homosexuální páry (ani když uzavřou registrované partnerství).

Zdravotní stav – soud je povinen jej zkoumat a to jak na straně osvojence tak i osvojitele. S výsledky svého šetření soud obeznámí zákonného zástupce dítěte i osvojitele.

Předadopční péče - § 69 odst. 1: *„Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklad.“*

5.2.5 Předadopční péče

Tuto péči zavedla EÚOD³⁰. Je to doba, kdy je dítě, které má být osvojeno v péči těch, kteří ho chtějí osvojit. Musí probíhat ještě předtím než soud rozhodne o osvojení. Faktické trvání si pak mají jednotlivé smluvní státy stanovit sami. V případě České republiky jsou to 3 měsíce.

Umístění dítěte do této péče je vázáno na souhlas rodičů nebo OSPODu, pokud je již dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Do předadopční péče se dostane také tehdy, pokud je nalezeno a určitá fyzická osoba se ho ujme. Pokud však rodiče udělili tzv. blanketový souhlas k osvojení, od okamžiku, kdy je dítě již v předadopční péči umístěno, ho nelze odvolat (§68a ZOR). Předadopční péči není nutné před osvojením realizovat tehdy, pokud budoucí osvojitel po dobu alespoň 3 měsíců o dítě před osvojením již pečoval, a to buď na základě PP nebo poručenské péče nebo na základě svěřeni dítěte do jeho výchovy. Tato podmínka je splněna i tehdy, pokud budoucí osvojitel po tuto dobu osobně pečoval o dítě jen fakticky, bez úředního rozhodnutí.³¹

---

²⁹ Může jít o případ, kdy manželství trvá po právní stránce, ale manžel osvojitele je neznámého pobytu, je s ním obtížné navázat kontakt, atd.

³⁰ čl. 17 EÚOD: *„Osvojení bude povoleno až tehdy, když dítě setrvá v péči osvojitelů po dobu, jež bude dostatečně dlouhá na to, aby si příslušný orgán mohl učinit přiměřený úsudek o budoucích vztazích v případě, že by se osvojení povolilo.“*

³¹ např. pokud mu rodiče svěřili dítě původně jen na krátkou dobu, apod.

5.2.6 Druhy osvojení

ZOR rozlišuje 2 druhy osvojení: osvojení³² a osvojení nezrušitelné³³. Vedle toho ještě existuje osvojení mezinárodní.

1. Shodné rysy zrušitelného a nezrušitelného osvojení:

Oba druhy osvojení vyvolávají shodné právní následky v oblasti právních vztahů. Rodinně-právní vztahy k původní rodině zanikají a naopak nové rodinně-právní vztahy k osvojiteli a jeho rodině vznikají. Osvojenec získává příjmení osvojitele (§71 ZOR).

2. Rozdílné rysy zrušitelného a nezrušitelného osvojení:

Osvojení (zrušitelné):

Zrušitelné osvojení není vázáno na věk dítěte. Dítě tak lze osvojit ihned, jakmile uplyne 3 měsíční lhůta předadopční péče. Novorozence lze tedy adoptovat ve 3 měsících jeho věku.

Zrušitelné osvojení, jak je patrné z názvu, může být zrušeno. Zákon uvádí, že zrušení je možné jen z důležitých důvodů, pouze na návrh osvojence nebo osvojitele. Zrušení osvojení má za důsledek, že znovu vzniknou vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Osvojenec opět získá své původní příjmení (§ 73 odst. 2 ZOR). O osvojení rozhoduje soud v nesporném soudním řízení.

Osvojení nezrušitelné:

Osvojované dítě musí být starší jednoho roku.

Nezrušitelné osvojení nemůže být zrušeno. Nezrušitelně mohou osvojit pouze manželé. Dále jen jeden manžel, pokud je manželem rodiče dítěte anebo manžel pozůstalý po rodiči dítěte nebo jeho osvojiteli. Ojediněle může být osvojitelem i osoba osamělá, tj. která nežije v manželství, pokud osvojení splní svůj účel.

Jestliže osvojitelé o dítě, které osvojili nezrušitelně, nemůžou nebo nechtějí pečovat, mohou postupovat stejně jako u vlastního dítěte. Tedy svěřit ho do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, do jiné náhradní rodiny nebo do ústavní výchovy. Nemůžou však žádat o jeho zrušení, i když se ve vývoji dítěte objeví genetické vady, poruchy chování nebo se prostě původní představy rodičů začnou rozcházet s realitou.

---

³² označované také jako osvojení prvního stupně, resp. prvního typu, osvojení prosté, jednoduché, obyčejné

³³ označované jako osvojení druhého stupně, resp. druhého typu

Oproti zrušitelnému osvojení budou osvojitelé, namísto původních rodičů, zapsáni v rodném listu dítěte (§ 29 písm.e) ZOM) i na matrice. Cílem této úpravy je co nejvíce přiblížit podobu náhradní rodiny rodině pokrevní. V knize narození zůstává záznam o původních rodičích vždy v poznámce. Podle ZOM (§ 25 odst.2) může nahlédnout do sbírky listin (matričního záznamu) vedle osvojitelů i zletilý osvojenec. To mu tudíž dává možnost dopátrat se svého původu.

Jakmile dítě, které bylo předtím osvojeno pouze zrušitelně, dovrší 1 rok věku, lze ho osvojit nezrušitelně. Opačně to nelze.

5.2.7 Mezinárodní osvojení³⁴

Úprava mezinárodního osvojení, tj. osvojení dětí z ciziny a do ciziny, je obsažena v Úmluvě o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Ta byla přijata a vypracována dne 29. 5. 1993 na Haagské konferenci mezinárodního práva soukromého. U nás vstoupila v platnost v platnost dne 1. 6. 2000. Tato úmluva společně se ZSPOD umožňuje osvojení dětí do ciziny a z ciziny. Je jakýmsi prováděcím předpisem k článku 21 Úmluvy.³⁵ Výslovně zakotvuje práva a povinnosti jednotlivých institucí, postup osvojování dítěte z a do zahraničí, původním rodičům poskytuje záruku anonymity a jednoznačně odmítá zisk z adopcí. Jednotlivým signatářům určuje povinnost zřídit na svém území jeden ústřední orgán odpovídající za mezinárodní osvojení. V České republice je tímto orgánem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

---

³⁴ <http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/osvojeni-a-zahranici/>

³⁵ čl. 21: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy a které uznávají a (nebo) povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte, a:

a. zabezpečí, aby se osvojení dítěte povolovalo jen k tomu kompetentními orgány, které v souladu s příslušným zákonem a ve stanoveném řízení na základě všech odpovídajících a spolehlivých informací určí, že osvojení je přípustné z hlediska postavení dítěte ve vztahu k rodičům, příbuzným a zákonným zástupcům a že, vyžaduje-li se to, dotčené osoby daly vědomý souhlas k osvojení po takovém projednání, které se může ukázat nutným;

b. uznávají, že osvojení v cizí zemi lze považovat za náhradní způsob péče o dítě, pokud dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení péče o děti nebo rodině osvojitele nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi jeho původu;

c. zabezpečí, aby dítě osvojené v jiné zemi využívalo stejných záruk a práv, která by platila v případě osvojení ve vlastní zemi;

d. činí všechna opatření potřebná k zajištění toho, aby osvojení v cizí zemi nevedlo k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob;

podporují v nutných případech cíle tohoto článku uzavíráním dvoustranných nebo mnohostranných dohod nebo smluv a v jejich rámci usilují o to, aby umístění dítěte do péče v jiné zemi bylo uskutečňováno k tomu příslušnými úřady nebo orgány.“

v Brně.³⁶ Ten vede evidenci žadatelů o osvojení dítěte z ciziny a dětí, pro které se nepodařilo najít vhodného osvojitele v České republice. Dává souhlas k osvojení dítěte do ciziny a rozhoduje o svěřením dítěte do péče budoucích osvojitelů, jde-li o osvojení dítěte do ciziny nebo z ciziny. Na zařazení do evidence žadatelů ani na zprostředkování osvojení není právní nárok. Do registru žadatelů dětí postupuje Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV).

Tento typ osvojení je možný pouze za podmínky, že se dítěti nedaří najít vhodnou rodinu v zemi jeho původu. Je tím tedy jasně vyjádřena jeho subsidiarita, jeho náhradní či zástupná úloha. Děti, které jsou Úřadem nabídnuty k osvojení v cizině jsou ty, které mohou být osvojeny a zároveň se pro ně během 6 měsíců nepodaří nalézt vhodnou rodinu v ČR. Pokud by se podařilo najít zároveň rodinu v cizině i v ČR, přednost dostane rodina česká, neboť podle Úmluvy má dítě přednostní právo žít v zemi svého původu. Ve své podstatě jde o definitivní řešení. To je spojeno se statusovou změnou, a tudíž vyžaduje kvalifikované rozhodnutí. Na základě schválení přijímajícího státu pak rozhoduje o osvojení vždy stát původu dítěte.

Tabulka č.4: Mezinárodní osvojení – počet dětí osvojených do ciziny

v roce 2008	24
v roce 2009	28
předpoklad pro rok 2010	35-40

Zdroj: Zpráva o činnosti Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v roce 2009. Dostupné na
www:
http://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zprava/Zprava_o_cinnosti_UMPOD_2009.pdf

---

³⁶ <http://www.umpod.cz/>

5.3 Pěstounská péče

5.3.1 Vývoj pěstounské péče³⁷

PP neměla vždy podobu takovou, jak ji známe dnes. Například ve starém Římě její funkci plnily kojné. Ty se vyskytovaly v okolí sloupu s názvem „columna lactaria“³⁸. Tam mohl přijít kdokoliv a kojnou si najmout. Zájem o ně projevovaly zejména výše postavené ženy, protože v tehdejší době se kojení příliš neslučovalo s kultem krásy. To ani těhotenství a porod, ale těm se nešlo vyhnout přenesením na jiného.

Záznam o velkém počtu kojných pochází i ze středověku. V té době si je panovníci i bohatí měšťané udržovali nablízku a zaměstnávali jako služebnictvo. Ve Francii rodiny své děti posílaly ke kojným na venkov a to až na dobu 2 let. Kojné však žily v neuspokojivých podmínkách, proto se tyto děti ne vždy vracely živé a zdravé. Kojné a chůvy byly využívány až do konce 18. století, v této době se jim začíná říkat pěstounky.

Pěstounka pobírala plat, ten byl vyplácen měsíčně, ale pouze proti potvrzení od faráře, že dítě stále žije. Sama pěstounka musela být vyšetřena lékařem, který ověřil, že je zdravá a může kojit. Pěstounka ošetřovala dítě pouze do doby, než završilo 6. rok života. Poté si ho sice mohla u sebe ponechat, ale již bezplatně, proto ve většině případů bylo dítě vráceno do ústavu. Z ústavu putovalo do domovské obce, tam mu byla najita nová rodina.

Roku 1902 byl zřízen sirotčí fond a od roku 1904 se o opuštěné a osiřelé děti starají Okresní komise pro péči o mládež. V roce 1908 vzniklo ve Vídni Ústředí péče o mládež a v Praze Česká zemská komise pro péči o mládež.

---

³⁷ MATĚJČEK, Z. a kol.: *Náhradní rodinná péče*, 1999, s. 25-28

³⁸ Doslovný překlad: mléčný sloup

5.3.2 Vývoj pěstounské péče u nás³⁹

V rámci několika posledních let existence Rakouska-Uherska se celkový stav péče o děti znatelně zlepšil. Proto, když vznikla Československá republika, mohla na tento pozitivní vývoj navázat a dál ho rozvíjet. Zanedlouho stát provozoval 60 DD. Ty sloužily jen k dočasnému pobytu opuštěných a ohrožených dětí a díky malé kapacitě měly rodinný charakter.

PP měla 4 podoby:

1. Pěstounská péče nalezenecká – dítě z nalezince nebo sirotčince přecházelo do rodiny pěstounů. Těmi byli společně oba manželé, už ne jen samotná žena pěstounka. Dítě u nich zůstávalo jen do svých 10 (později 16) let a poté se muselo vrátit do ústavu. Ústav po celou dobu výkon pěstounské péče hlídal a kontroloval.

2. Pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež. Úkolem těchto péčí bylo najít pro dítě pěstouny. Po vydání nového zákona z roku 1921, který se týkal ochrany dětí, byl jejich úkol náročnější, dítě mohly svěřit jen pěstounům zdravým, váženým a zajištěným. V roce 1932 zprostředkovaly pěstounskou péči pro více než 15 000 dětí.

3. Pěstounská péče v tzv. koloniích. Děti byly svěřovány rodinám, které žily vedle sebe v obcích a okresech. Ty tvořily rodinné kolonie. Na začátku 90. let jich bylo 16 000. Hlavní myšlenkou bylo, že rodiny žijí vedle sebe a proto je snazší je kontrolovat a pomáhat jim.

4. Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny. Tato forma probíhala bez účasti soudu, později přešla ke svěřování dětí prarodičům a dalším příbuzným.

Po druhé světové válce se situace výrazně změnila k horšímu. Okresní komise byly rušeny, stejně tak dobročinné spolky. Od roku 1950 prakticky PP neexistovala, byly zrušeny veškeré předpisy, které se jí týkaly. Ty opuštěné děti, které nebyly osvojeny, se umístily do ústavů. Tento stav trval až do roku 1973, kdy byla PP znovu obnovena vydáním zákona č.50/1973 Sb. Ten byl později zrušen zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.⁴⁰

³⁹ MATĚJČEK, Z. a kol.: *Náhradní rodinná péče*, 1999, s. 28-30

⁴⁰ RADVANOVÁ, S.-ZUKLÍNOVÁ, M.: *Kurs občanského práva-Instituty rodinného práva*, 1999, s.142

5.3.3 Dnešní právní úprava

„Pěstounská péče je v současné právní úpravě chápána jako zvláštní forma státem zprostředkované, řízené a kontrolované náhradní výchovy v rodině nebo prostředí rodinu připomínajícím, zabezpečovaná též ze strany státu hmotnou podporou.“⁴¹

Je upravena v ZOR, konkrétně v části druhé, hlavě druhé, § 45a – 45d, v ZSPOD (ustanovení o zprostředkování pěstounské péče, ustanovení o zařízení pro výkon pěstounské péče) a v ZSSP (ustanovení o nemocenském a důchodovém pojištění pěstounů).

Do roku 2000 upravoval PP zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Z něj vyplývalo (§ 2 odst.1), že PP se vztahovala pouze na „*dítě, jehož výchova u rodičů není zajištěna z příčin, které budou zřejmě dlouhodobé.*“ Od 1.4. 2000 byla úprava přesunuta do ZOR, který tuto podmínku neobsahuje a důvody pro svěřeni dítěte do PP můžou být tedy dlouhodobé i krátkodobé.

V § 45a ZOR je stanoveno, že soud může svěřit dítě do PP fyzické osobě (nebo manželům za podmínek stanovených v zákoně), jestliže to vyžaduje zájem dítěte a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy. Zájem dítěte je určujícím faktorem. Otázkou zájmu dítěte se zabýval i ÚS v nálezu ze dne 19. 4. 2001 ve věci sp. zn. IV. ÚS 695/2000⁴². ÚS rozhodoval o ústavní stížnosti. Tu podal Okresní úřad, který byl ustanoven opatrovníkem nezletilé dívky, proti rozsudku Krajského soudu, který rozhodl o jejím svěřeni do péče rodičů. Nezletilé dívce a jejím dvěma sourozencům byla uložena ústavní výchova. Důvodem byly nevyhovující bytové podmínky rodiny a nedostatečný zájem o děti ze strany rodičů. Z podnětu Okresního úřadu byla ústavní výchova později zrušena a děti svěřeny do PP paní H.K. Rodiče se proti tomuto rozsudku odvolali, což vedlo k tomu, že nezletilá dcera byla umístěna zpět do jejich péče, ostatní děti zůstaly v pěstounství. Okresní úřad namítal, že tím došlo k porušení čl. 3 Úmluvy. Princip v něm obsažený byl podle něj Krajským soudem, který rozhodl o vrácení dcery rodičům, ignorován. Nezletilá měla hlubší vztah k pěstounce než k vlastním rodičům a navíc u ní žila společně se svými dalšími sourozenci. ÚS rozsudek Krajského soudu zrušil, v odůvodnění uvedl: *„Dominantním ustanovením Úmluvy*

---

⁴¹ VESELÁ, R. a kol.: *Rodina a rodinné právo. Historie, současnost a perspektivy*, 2005, s.204

⁴² nález sp. zn. IV. ÚS 695/2000, Sbírka rozhodnutí, svazek 22, nález č. 66, str. 83

o právech dítěte je čl. 3, v jehož odstavci prvním se konstatuje, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, až už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány. Zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí podle čl. 3 reflektuje totiž skutečnost, že jakkoli lze považovat za přirozené a žádoucí, aby dítě bylo vychovááno svými rodiči, nelze odhlédnout od toho, že i dítě samo je bytostí jedinečnou, nadanou nezadatelnými, nezczitelnými, nepromlčitelnými a nezrušitelnými základními právy a svobodami, tedy bytostí, které by se mělo dostat při jejím vývinu toho nejlepšího, totiž toho, aby výše uvedené atributy nezůstaly prázdnými slovy.“

5.3.4 Podmínky pro pěstounskou péči

Pěstounem se může stát pouze osoba fyzická, která má k výkonu PP zdravotní i morální předpoklady a zároveň poskytuje dostatečné záruky řádné výchovy. Dítě je možné svěřit do PP jedné svobodné osobě, jednomu z manželů nebo oběma manželům dohromady. V případě, že jde jen o jednoho manžela, ten musí získat souhlas druhého manžela. Souhlas není nutný, pokud druhý manžel pozbyl způsobilost k právním úkonům nebo jeho souhlasu brání těžko překonatelná překážka. Pokud je dítě svěřeno do společné péče obou manželů a jeden z nich zemře, zůstává ten druhý výlučným pěstounem. Pokud je manželství rozvedeno, trvá PP i nadále a soud následně rozhodne o individuální PP jednoho z nich.

Pěstounství nevytváří příbuzenský vztah mezi dítětem a pěstounem, pěstoun se nestává zákonným zástupcem dítěte, nemá k dítěti vyživovací povinnost. Ta zůstává pokrevním rodičům. Na pěstouna však přechází práva a povinnosti rodičů v oblasti výchovy. Pěstoun dítě zastupuje a rozhoduje pouze v běžných záležitostech, jelikož nemá k dítěti rodičovskou zodpovědnost. K těm zásadním, jako volba povolání dítěte nebo vyřízení cestovních dokladů, je povinen požádat o souhlas zákonné zástupce dítěte nebo případně soud. Pěstoun může být také ustanoven jako poručník dítěte. K tomu dochází v případech, kdy rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni nebo omezeni rodičovské zodpovědnosti, její výkon byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Pěstounům může být soudem uložena povinnost podávat o výkonu pěstounské péče pravidelné zprávy. I dítěti vznikají povinnosti, jako povinnost pomáhat

v domácnosti pěstouna a přispívat na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má již vlastní příjem. Původní příjmení po rodičích zůstává dítěti zachováno, není však vyloučeno požádat na matrice o jeho změnu.

Podle ZSSP přísluší pěstounovi za výkon PP odměna ve formě zvláštních dávek sociální podpory, tato odměna se posuzuje jako plat. Dávky se vyplácí měsíčně, jejich výše může být i větší, a to v případě, že dítě trpí těžkým zdravotním postižením nebo že je dětí v PP 3 a víc. Mezi tyto dávky patří (§ 36): příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek na zakoupení motorového vozidla a jednorázový příspěvek při převzetí dítěte.⁴³ Nezletilému dítěti stát poskytuje příspěvek na úhradu potřeb dítěte, do dosažení jeho zletilosti se vyplácí se pěstounovi.

PP se vztahuje především na děti, které nemohou být osvojeny, ať už ze zdravotním nebo sociálních důvodů. V praxi jde o starší děti (avšak pouze do dosažení zletilosti), sourozenecké skupiny, děti etnických menšin. Vztah mezi pěstouny a dítětem je narozdíl od osvojení volnější. Zatímco osvojení s sebou přináší zásah do osobního stavu, PP se osobní status osvojence ani osvojitelů nemění. Dosavadní příbuzenské vztahy zůstávají stejné, nedochází ke vzniku nových. Styk dítěte a původních rodičů je zachován.

Pěstounství je vhodným řešením tehdy, pokud pokrevní rodiče nechtějí udělit k osvojení souhlas, ale zároveň se o dítě náležitě nestarají. V takovém případě se obvykle zahájí řízení o svěřeni dítěte do PP za účasti rodičů. Jinou variantou může být i řízení o zbavení rodičů rodičovské zodpovědnosti, což vede k tomu, že jejich souhlasu již není třeba. Vždy se bude přihlížet k názoru samotného dítěte pokud je již schopno situaci náležitě posoudit.

Tato péče by měla být chápána pouze jako dočasné překlenovací řešení a trvat jen tak dlouho, dokud rodiče nechtějí, neumějí nebo nemůžou mít dítě u sebe ve své péči.

Motivací pěstounů je touha a potřeba pomáhat druhým, vděk za příznivý osud. Většina pěstounů už své vlastní děti má.

PP vzniká rozhodnutím soudu. Předtím než soud rozhodne, vyžádá si vyjádření od OSPDu. Ten vybírá děti a pro ně vhodné pěstouny. Jeho stanovisko však není pro

---

⁴³ ten je od 1. ledna 2008 stanoven v pevné výši podle věku dítěte a to následovně (§41 odst.2 ZSSP): dítě do 6 let - 8.000 Kč, dítě 6 – 15 let - 9.000 Kč, dítě 15 - 26 let - 10.000 Kč

soud závazné. I konkrétní rodič může navrhnout soudu, aby jeho dítě bylo svěřeno konkrétním pěstounům. Ani v tomto případě není soud návrhem vázán.

Zaniká zletilostí dítěte, smrtí pěstouna nebo dítěte, rozvodem manželů. Smrtí jednoho z manželů zůstává pěstounem manžel pozůstalý. Rozhodnutím soudu může být PP zrušena. O zrušení rozhodne soud, pokud o to požádá pěstoun nebo existují-li k tomu důležité důvody. Tím se myslí zejména skutečnost, že odpadla příčina, pro kterou bylo dítě svěřeno pěstounům, PP nesplnila svůj účel.

PP má 2 základní podoby. Individuální a skupinová (kolektivní), z právního hlediska mezi nimi není větších rozdílů. Rozdíly se týkají složení rodiny.

Individuální může vykonávat příbuzný i cizí osoba. Řadí se do ní i pěstounská péče na přechodnou dobu. Při individuální PP se dítě svěřuje do pěstounské rodiny, je tedy vykonávána v rodinném prostředí. O dítě pečují pěstoun a pěstounka, kteří stále vychovávají nebo již vychovali i své vlastní děti. Ve 30 % jde o příbuzné dítěte. Může jít o osobu svobodnou, vdanou/ženatou i oba manžele současně.

Skupinová se provádí v tzv.zařízeních pro výkon pěstounské péče. Těmi jsou myšleny jednak početné rodiny a vedle nich také SOS vesničky. V této péči se nachází především ty děti, které se nepodařilo umístit v péči individuální, např. děti postižené, romského původu.

Velké pěstounské rodiny tvoří manželský pár, se kterým je uzavřena smlouva o výkonu PP a který má vedle dětí v PP i děti vlastní.

Vesničku tvoří 10 až 12 domečků. V každém z nich bydlí matka pěstounka, společně s přijatými dětmi, o které se stará. Někdy s nimi bydlí a s chodem domácnosti pomáhá i další osoba, tzv. teta⁴⁴. První SOS vesnička vznikla v Karlových Varech- Dubí na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. V současné době u nás existují 3 vesničky⁴⁵.

---

⁴⁴ Zpravidla jde o ženu, která se připravuje na funkci matky pěstounky

⁴⁵ roku 1969 byla otevřena v Karlových Varech – Dubí. V roce 1973 byla do provozu uvedena SOS vesnička ve Chvalčově ve Zlínském kraji. V roce 2003 pak byla otevřena SOS vesnička v Brně – Medlánkách

Tabulka č.5: Počet pěstounských rodin k 31.12.2010

Celkem	8504
z toho:	
prarodiče	4275
jiný příbuzný	1436
cizí lidé	2909

Zdroj: http://www.nahradnirodina.cz/statistiky_nahradni_vychovy_v_cr.html

5.3.5 Předpěstounská péče

Ještě než soud rozhodne o PP, může být dítě svěřeno dočasně do péče budoucího pěstouna. O tom rozhoduje OSPOD na základě § 45b odst. 2 ZOR. Cílem této péče je předcházet následnému zrušení rozhodnutí o PP. K tomu dochází při konfliktech mezi dítětem a rodinou, při útěcích dítěte, atd.

Pokud jsou rodiče dítěte jeho zákonnými zástupci, vyžaduje se k předpěstounské péči jejich souhlasu. Naopak souhlas není třeba v případě, že o ústavní výchově nebo o svěřeni dítěte do zařízení vyžadující okamžitou pomoc rozhodl soud. Budoucímu pěstounovi náleží dávky ve stejné výši jako pěstounovi.

Rozhodnutí o předpěstounské péči pozbývá platnosti tehdy, pokud budoucí pěstoun do tří měsíců ode dne, kdy mu bylo dítě svěřeno do PP, nepodá návrh na zahájení řízení o svěřeni dítěte do PP (§ 45b odst. 2 ZOR), (§ 176 OSŘ).

5.3.6 Pěstounská péče na přechodnou dobu⁴⁶

Pěstounská péče na přechodnou dobu, jiným názvem profesionální pěstounská péče, je institut zvedený novelou ZSPOD, a to zákonem č. 134/2006 Sb., s účinností ode dne 1. 6. 2006. Právní úpravu obsahuje § 27a. Vzorem je úprava v Rakousku či Velké Británii, smyslem je zabránit pobytu dítěte v ústavním zařízení. Měla by se týkat rodin

---

⁴⁶ www.nahradnirodina.cz

s dětmi, které jsou funkční a jen momentálně se nachází v krizi, která je pouze krátkodobá a dítě se do rodiny vrátí.

Tato forma péče trvá (§45a odst.2):

a) po dobu, po kterou pokrevní rodiče nejsou schopni se o své dítě starat ať už z důvodů zdravotních, sociálních nebo jiných. O dítě je po tuto dobu náležitě postaráno a rodiče zároveň získají čas na vyřešení svých záležitostí a uspořádání rodinných poměrů. Příkladem může být situace, kdy dojde k hospitalizaci osamělé matky a o dítě se nemá kdo postarat

b) po dobu, jejímž uplynutím mohou rodiče udělit souhlas s osvojením podle § 68a ZOR⁴⁷, jde tedy o odložené novorozence, u kterých se čeká na souhlas rodičů s osvojením, kteří nejsou umístěni do předadopční nebo předpěstounské péče

c) po dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení (§ 68 ZOR). Zde se jedná o děti:

1. zpravidla do jednoho roku věku, o které rodiče po dobu dvou měsíců od narození neprojeví vůbec žádný zájem. Soud zkoumá, zda jim v tom nebránila nějaká závažná překážka,

2. u kterých soud zkoumá, zda jejich rodiče o ně po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem. Ten neprojevovali zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili vůči němu pravidelně a dobrovolně svou vyživovací povinnost a neprojevují snahu v rámci svých možností si své rodinné a sociální poměry upravit tak, aby se mohli péče o dítě znovu osobně ujmout.

Pěstounem na dobu přechodnou se může stát jakákoliv fyzická osoba zařazena do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Soud nejméně 1x za 3 měsíce zkoumá, zda pro ni trvají důvody. To posoudí zejména na základě zprávy příslušného OSPODu.

---

⁴⁷ „Souhlas může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte“

5.3.7 Hostitelská péče⁴⁸

Tzv. hostitelskou péčí lze využívat od 1. 4. 2000, umožňuje ji § 30 ZSPOD. I když tento termín naše legislativa nepoužívá, je možné ji zařadit do PP jako její zvláštní formu.

Její posláním je především pomoci dětem žijícím v ústavní péči. V praxi to vypadá tak, že dítě z ústavu tráví např. svátky, prázdniny nebo víkendy v cizí rodině. Může ji povolit ředitel ústavního zařízení, ve kterém se dítě umístěno. K tomu je nezbytný předchozí písemný souhlas rodičů nebo jiných zákonných zástupců dítěte nebo úřadu obce s rozšířenou působností, který je jeho opatrovníkem. Před povolením bude zkoumáno prostředí hostitelské rodiny, její rodinné a sociální zázemí. Z právního hlediska však není přesně upraveno, jaké předpoklady by měla osoba hostitele splňovat. Proto se většinou vyžaduje splnění stejných podmínek jako u osvojitelů a pěstounů. Její realizací se mezi dítětem a hostitelem nezakládá žádný právní vztah. Na straně hostitelské rodiny i dítěte je potřeba si uvědomit, že jde pouze o dočasný pobyt. Proto je vhodná spíše pro starší děti.

Využívá se také pro děti, které mají různé výchovné nebo zdravotní problémy, děti jiného etnika, skupiny sourozenců apod. Obecně se jedná o děti, které dlouhodobě žijí v ústavní péči, a které mají být osvojeny nebo svěřeny do PP, ale nebyly ještě naplněny všechny zákonné podmínky. Také může fungovat jako zkouška v případě, že zákonné podmínky splněny byly a je žádoucí ověřit, jak budou děti a rodiče společně vycházet. Povoluje se na maximální dobu 2 týdnů s možností prodloužení. Je možné ji opakovat, ať už s pravidelností nebo nepravidelně. Nový pobyt vyžaduje nové rozhodnutí a nový souhlas.

---

⁴⁸ <http://www.adoptce.com/pestounska-pece/hostitelska-pece/>
http://www.fod.cz/stranky/adoptce/nrp/host_pece.htm
http://www.fod.cz/stranky/adoptce/nrp/host_pece.htm

5.4 Klokánek⁴⁹

Jde o projekt Fondu ohrožených dětí (dále jen FOD), který se snaží uchránit děti před ústavní výchovou prostřednictvím NRP. Pobyt v Klokánku trvá jen po dobu, po kterou se tyto děti nemohou vrátit zpět do své rodiny, nebo dokud pro ně není nalezena trvalá péče rodinného typu.

Na základě pověření MPSV jsou Klokánky pojímány jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Podle mého názoru stojí někde na pomezí mezi náhradní rodinnou a ústavní péčí.

O těchto zařízeních se zmiňuje ZSPOD v § 42 odst.1 a ZOR v §46 odst. 1.

Tato zařízení mohou přijímat děti na základě žádosti rodičů (80 %), soudního rozhodnutí (předběžné opatření nebo rozsudek) (20%), žádosti OSPODu i pokud o to požádá samotné dítě (4 %).

Děti přijímané do Klokánku jsou podobně jako děti v ústavní výchově zanedbané, zneužívané, týrané, obětí domácího násilí apod.

Klokánky mají otevřeno 24 hodin denně, 7 dní v týdnu, proto mohou kdykoli přijmout i novorozence narozené mimo zdravotnické zařízení matkám, které tají porod. Dnes na území České republiky funguje 16 Klokáneků o celkové kapacitě 320 míst. První z nich byl otevřen v Žatci v září roku 2000. Od toho roku jejich branami prošlo přes tři tisíce dětí různého věku, včetně novorozenců, kojenců a batolat. Děti jsou přijímány bez ohledu na věk, bez předchozího pobytu v diagnostickém ústavu. O děti pečují buďto zaměstnanci Klokánku, tzv. tety a strýcové ve svých bytech, tato péče je pojímána jako klasická rodinná. Nebo o děti pečují ve služebních bytech dvě stabilní tety, které se po týdnu střídají.

Děti zde v průměru zůstávají 6 měsíců, okolo 70 % z nich se vrací k rodičům, asi 20 % z nich přechází do trvalé NRP, 1 % z nich nabývá v Klokánku zletilosti, 9 % z nich je umístěno do jiného zařízení jako nemocnice, psychiatrie nebo ústavní výchova.

---

⁴⁹ <http://www.fod.cz/klokank.htm>

Tabulka č.6: Hlavní (nejzávažnější) důvod svěřeni nově přijatých dětí za 1-6 měsíc 2008

Bytové problémy	74
Hospitalizace rodiče	24
Zanedbání péče	20
Neshody mezi rodiči a dětmi	18
Podezření z pohlavního zneužívání	11
Nezájem rodičů	11
Výkon trestu rodičů	9
Přemístěná z jiného zařízení (Dětský domov, Kojenecký ústav)	9
Nezvládnutí péče	8
Podezření z týrání	7
Hmotná nouze	6
Alkoholismus nebo drogová závislost rodičů	5
Dítě na útěku z rodiny	4
Domácí násilí	4
Hospitalizace pěstouna	3
Zadržení rodiče Policií ČR	3
Zachování sourozeneckých vazeb	2
Agresivita rodičů	2
Sebevražedné pokusy	2
Špatný zdravotní stav pečující osoby	2
Uzavření mateřské školky	1
Psychické problémy matky	1
Svěření za účelem pěstounské péče	1
Svěření za účelem pozdějšího osvojení	1
Výchovné problémy dítěte	1
Celkem dětí	229

Tabulka č.7: Klokánky - Statistika za 1-6 měsíc 2008

Celkový počet dětí, které se nacházely v průběhu roku v Klokáncích	407 dětí
za 1-6 měsíc 2008 nově přijato	229 dětí
za 1-6 měsíc 2008 odešlo	162 dětí
Kapacita Klokánek za 1-6 měsíc 2008	312 lůžek
Obložnost za 1-6 měsíc 2008	99,99%

Tabulka č.8: Odchody dětí z Klokánku za 1-6 měsíc 2008

Zpět domů	112
Do azylového domu s rodičem	3
Do péče druhého rodiče	2
Do ústavu	9
Po dosažení zletilosti	5
Do jiného Klokánku	1
Do náhradní rodinné péče	30
Z toho:	
Do péče příbuzných	13
Osvojení	6
Pěstounská péče	11

Tabulka č.9: Způsoby přijetí do Klokánku za 1-6 měsíc 2008

Na základě soudního rozhodnutí	41
Na žádost rodičů	104
Na žádost orgánu sociálně-právní ochrany dětí	84
Celkem dětí	229
Z toho:	
Na vlastní žádost dítěte	5
Předány policií ČR	1
Dítě předáno jinou osobou než zákonným zástupcem	7

Zdroj pro všechny tabulky ohledně Klokánku: <http://www.fod.cz/klokank.htm>

5.5 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče

Tato forma náhradní péče se využívá v případech, kdy ani jeden z rodičů není dočasně schopný se o dítě náležitě postarat, ale zároveň se předpokládá, že po odpadnutí překážky se dítě k rodičům vrátí. Důvodem takového řešení jsou nejčastěji nemoc rodičů, jejich pobyt v cizině nebo výkon trestu odnětí svobody. Výrazným odlišujícím znakem této péče je tedy její krátkodobost a oproti ostatním formám NRP větší volnost. Na původních rodinných vztazích se z právního hlediska nic nemění, žádné nové nevznikají, rodiče jsou nadále zákonnými zástupci dítěte, rozhodují o jeho výchově, spravují jeho jmění a také vyživovací povinnost jim zůstává zachována.

Svou roli tento institut sehrál především v období socialismu v boji o obnovu klasické PP. Dnešní úprava se nachází v ZOR v § 45 odst. 1: *„Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte.“*

O tomto svěřeni rozhoduje soud v civilním řízení, v jeho průběhu zkoumá zda je dán zájem dítěte, zda osoba, které je dítě svěřováno poskytuje záruku řádné výchovy. Návrh na svěřeni může soudu podat osoba, která chce dítě do péče svěřit nebo může být řízení zahájeno i bez návrhu⁵⁰. Pokud je to možné, přednost se dá vždy příbuzným dítěte.⁵¹ Blízký příbuzenský vztah mezi dítětem a pečující osobou je velmi žádoucí. Dítě může být svěřeno do výchovy jedné fyzické osobě i do společné výchovy manželů. Pečující osoba dítě vychovává a pečuje o něj, rozsah jeho práv a povinností je vymezen rozhodnutím soudu, sám zákon konkrétní výčet neobsahuje. Soud musí vymezit obsah práv a povinností k dítěti konkrétně, s ohledem na specifika toho či onoho případu, vždy však v souladu se zájmem dítěte. Jestliže to vyžadují důvody, kvůli kterým soud o svěřeni dítěte rozhodl, mohou být pečující osobě přiznána i další práva, která jinak patří rodičům.

Svěřeni dítěte do výchovy jiné fyzické osoby zaniká zletilostí dítěte nebo rozhodnutím soudu. Ten to zruší, pokud důvody pro svěřeni pominuly a dítě se může vrátit do původní rodiny nebo fyzická osoba nevykonává řádně své povinnosti.

Tabulka č.10: Počet dětí svěřených do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče k 31.12.2010

Celkem	4956
--------	------

Zdroj: http://www.nahradnirodina.cz/statistiky_nahradni_vychovy_v_cr.html

---

⁵⁰ například na základě podnětu obce s rozšířenou působností

⁵¹ V praxi jde nejčastěji o prarodiče dítěte, ale může jít i o staršího zletilého sourozence

6 Ústavní péče

6.1 Vývoj ústavní péče⁵²

Vždy existovalo a bude existovat určité procento dětí, které nelze umístit v NRP, ale pouze v péči ústavní. První nesespecializované ústavy nalezneme ve středověku. V té době je zřizovala církev, od 16. století pak i obec. Od roku 1848 zřizovaly obce, orgány státní správy, spolky i nadace ústavy specializované v západoevropských zemích. Od druhé poloviny 19. století pak i u nás. Předpisy té doby ohledně výkonu ústavní výchovy byly pouze obecné a málo zavazující. Některé ústavy byly pojímány jako zemědělské farmy, jiné jako školy řemesla nebo zprostředkovatele pracovních míst pro okolní podnikatele. Pobyty byly dlouhé, během nich se vyvinuly velmi úzké a intenzivní vztahy mezi svěřenci a vychovateli, které často pokračovaly i po odchodu dětí. V průběhu padesátých let byla vytvořena jednotná síť ústavů pro děti a mládež, ze které vychází současná koncepce ústavní péče. Ta od té doby prošla jen nepatrnými změnami.

6.2 Dnešní právní úprava

Ústavní péče je takový druh péče, kterou nezabezpečují konkrétní náhradní rodiče nebo vychovatele, ale státní instituce. Nastupuje tehdy, pokud vlastní rodina se o dítě z jakéhokoli důvodu nestará nebo tato rodina už neexistuje a zároveň dítě není vhodné k osvojení nebo pěstounství. Ústavní péče je vhodná jako přechodné řešení do doby, než je dítě umístěno v náhradní rodině nebo se může vrátit do té vlastní.

Tato péče je až poslední možností, krajním řešením, vždy má před ní přednost péče rodinná. Toto pojetí vychází z § 46 odst. 2 ZOR: „*Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní.*“ O ústavní výchově rozhoduje vždy výhradně soud a to i bez návrhu⁵³ (§ 46 ZOR). A to zejména proto, že tímto rozhodnutím dochází k zásadnímu

---

⁵² ŘEZNÍČEK, T.: *Náhradní výchova dětí – Možnosti a meze*, 2008

⁵³ Návrh nebo podnět k zahájení řízení mohou podat i sami rodiče nebo osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy

zásahu do práv dítěte (právo na péči rodičů – čl. 32 odst. 4 Listiny) i do práv rodičů, do jejich rodičovské zodpovědnosti. Poté co pominou důvody, pro které byla nařízena, soud ji ihned zruší.

Ústavní péče je institutem rodinného práva, je upravena ZOR. Podle § 46 odst.1 ZOR nařídí soud ústavní výchovu dítěte, pokud je jeho výchova ohrožena nebo narušena a již byla uskutečněna jiná výchovná opatření, která ale nevedla k nápravě. K vážnému narušení výchovy může dojít z objektivních i subjektivních důvodů. Například když rodiče zemřeli nebo se o dítě nemůžou starat skrze svůj zdravotní stav, dítě je těžko vychovatelné, rodiče nedbají svých povinností vůči dítěti, atd.

Soud může nařídít ústavní výchovu i bez předchozích výchovných opatření. K tomu dochází v situaci, kdy výchova dítěte rodiči není možná z jiných důvodů. Těmi mohou být duševní porucha dítěte, která si žádá speciální péči nezabezpečitelnou ze strany rodičů. Dále dlouhodobá nemoc rodičů nebo třeba jejich výkon trestu odnětí svobody.

V ústavní péči se nachází děti s nařízenou ústavní výchovou, děti, které soud svěřil do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a děti, které do péče zařízení svěřili sami rodiče resp. osoby odpovědné za jejich výchovu.

Dnešní strukturu přinesl zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

Nejvíce kritizovaným a diskutovaným faktem zůstává její rozdělení mezi 3 resorty – ministerstvo zdravotnictví (dále jen MZ), ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) a ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV). Do působnosti MPSV patří pouze zařízení pro osoby se zdravotním postižením (handicapované děti), dříve ústavy sociální péče. DD, dětské domovy se školou, diagnostické ústavy a výchovné ústavy patří do působnosti MŠMT. MZ pak do působnosti náleží kojenecké ústavy (děti do 1 roku), dětská centra a dětské domovy pro děti do 3 let.⁵⁴ Všechna zařízení by se po dobu umístění dítěte a jeho odloučení od rodičů měla snažit o jejich co možná nejužší zachování vztahů.

---

⁵⁴ <http://www.mpsv.cz/cs/7513>

6.3 Jednotlivá ústavní zařízení⁵⁵

Ústav sociální péče pečuje o děti se zdravotním s postižením mentálního nebo tělesného aparátu.

Kojenecký ústav je určen pro děti do 1 roku věku, poskytuje jim ústavní a výchovnou péči. Jedná se nejčastěji o kojence zanedbané nebo týrané. Děti se zde umístí buď rovnou z porodnice, nebo může být kojenecký ústav dočasným útočištěm pro matku s dítětem z důvodů zdravotních nebo sociálních.

Do DD jsou přijímány děti, které jsou tělesně i duševně zdravé a nemají vážnější výchovné problémy. Děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí zařízení. Jsou zde umísťovány děti od 3 let (nejvýše do 18 let) a také nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Ústavní výchovu jim soud nařídil především ze sociálních důvodů. DD můžeme rozdělit na internátní (klasické zařízení kolektivní výchovy, děti jsou rozděleny podle věku-žijí se svými vrstevníky, starají se o ně ošetřovatelé, kteří se střídají) a rodinné (snaží se co nejvíce přiblížit rodinnému životu, děti žijí ve skupinách různého věku, zapojují se do chodu zařízení, vychovatelé se nestřídají, zůstávají i přes noc).

Dětský domov se školou se stará převážně o děti školního věku, tedy od 6 let do ukončení povinné školní docházky, kterým byla nařízena ústavní výchova z důvodů vážnějších poruch chování. Škola je součástí domova.

Výchovný ústav odpovídá za děti starší 15 let s vážnou poruchou chování.⁵⁶ Zaměřuje se zejména na přípravu k budoucímu povolání. Součástí ústavu je i základní nebo speciální škola, případně i střední.

Diagnostický ústav je jakousi mezistanicí než je dítě umístěno do DD, dětského domova se školou nebo výchovného ústavu. Během osmidenního pobytu je zde kompletně vyšetřeno a na základě výsledků se rozhodne do jakého typu zařízení bude umístěno.

Mezi nejčastější důvody umístění dítěte do zařízení ústavní péče patří zejména odložení nebo opuštění dítěte rodiči, smrt rodičů, týrání nebo zneužívání dítěte, tělesné postižení dítěte, výchovné problémy nebo nepříznivá sociální situace rodiny. Poslední

---

⁵⁵ <http://www.nadacetm.cz/41-formy-ustavni-vychovy.html>

http://www.nahradnirodina.cz/files/File/pruvodce_15-11-2010_po_korekture-ppm.pdf

⁵⁶ mohou zde být umístěny i děti od 12 let, pokud mají tak závažnou poruchu chování, že je nelze umístit do DD se školou

z uvedených je důvodem pro umístění dítěte do zařízení ústavní péče ve více než celé polovině případů, což bylo výrazně kritizováno ze strany Výboru OSN pro práva dítěte. Také Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP) v judikatuře jednoznačně vyjádřil názor, že pouze sociální nouze rodičů nemůže sama vést k odebrání dětí. ESLP se tímto problémem zabýval ve více rozhodnutích, České republiky se osobně týká případ *Wallová a Walla proti ČR*⁵⁷. Stěžovatelé namítali porušení svých práv ve smyslu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Konkrétně šlo o porušení čl. 8 - práva na respektování rodinného života, čl. 6 odst.1 - práva na rozhodnutí v „přiměřené lhůtě“ a čl. 14 - zákazu diskriminace. Manželé Wallovi měli 5 dětí, ty byly předběžným opatřením umístěny do DD a bylo rozhodnuto o jejich ústavní výchově. Důvodem byly neuspokojivé bytové podmínky rodiny, které OSPOD označil za ohrožující zdravý vývoj dětí. Rozhodnutí okresního soudu o nařízení ústavní výchovy bylo Krajským soudem potvrzeno, ústavní stížnost stěžovatelů ÚS zamítnuta. ESLP v odůvodnění uvedl, že společné soužití rodičů a dětí je základem rodinného života a že opatření, které vede k rozdělení rodiny, citelně zasahuje do práva na respektování rodinného života a jako takové musí být dostatečně odůvodněno. Podle ESLP děti nebyly zanedbávány, zneužívány, týrány, ani se nedalo mluvit o nedostatku pozornosti ze strany rodičů. Jediným důvodem tedy byla materiální nedostatečnost. Vnitrostátní orgány podle něj nesplnily zákonné požadavky, které vymezuje čl. 8. Neprojevily totiž žádnou snahu postižené rodině pomoci, aby nemuselo dojít k jejímu rozdělení. Soud uvedl: „ ... Ústavní výchova dětí stěžovatelů tak byla nařízena z jediného důvodu, a sice že rodina v dané době obývala nevyhovující byt. Dle názoru Soudu se tedy jednalo o materiální nedostatek, který mohly vnitrostátní orgány zhojit pomocí jiných prostředků než úplným rozdělením rodiny, což je zjevně nejradikálnější řešení, které lze použít pouze v nejzávažnějších případech. “

Stížnost pro porušení čl. 6 odst.1 byla soudem odmítnuta jako zjevně neopodstatněná a soud nepovažoval dále za nutné zabývat se stížností na porušení čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

ESLP přiznal stěžovatelům částku ve výši 10 000 €. ⁵⁸

---

⁵⁷ Rozhodnutí ESLP ze dne 26.10.2006, stížnost č.23848/06, kauza Wallová a Walla proti České republice.

⁵⁸ <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=5103&d=124008>

Asi 30% z celkové škály důvodů umístování dětí do kojeneckých ústavů tvoří ty zdravotní, 45 % sociální a zbylých 25% zdravotně-sociální. 1/2 dětí z kojeneckých ústavů se vrací do své rodiny, 1/3 z nich je osvojena, 1/10 přechází do PP, 1/10 putuje do DD.

V mezinárodním srovnání hraje Česká republika bohužel nechvalný prim. Průměrně je u nás umístěno v ústavech 60 dětí na 10 000 obyvatel. V Rakousku jsou to 3 děti na 10 000 obyvatel, v Norsku 2 děti, ve Velké Británii 1 dítě, Slovinsko a Island 0.⁵⁹ Tento údaj s sebou přináší ostrou kritiku, zejména ze strany Výboru pro práva dítěte při OSN a IFCO (Mezinárodní organizace pěstounské péče). Prezident IFCO: „Mezinárodní organizace pěstounské péče vybízí Výbor pro práva dítěte, aby vyvíjel silný tlak na vlády, aby postupně vyřadily z provozu ústavy pro kojence a malé děti...“⁶⁰

Tabulka č.11: Počty dětí v ústavních zařízeních (resort MPSV, MŠMT, MZ)

Celkem	21 000 - 22 000
zdravotnická zařízení (kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti do 3 let)	1 800
školská zařízení (dětské domovy, výchovné ústavy, diagnostické ústavy)	7 000 - 7 500
zařízení pro osoby se zdravotním postižením	11 000 - 12 000

Zdroj: BUBLEOVÁ, V. a kol.: Průvodce náhradní rodinnou péčí, Praha 2010

⁵⁹ Kompletní údaje v příloze č.1

⁶⁰ SOBOTKOVÁ, I.: *Proč je u nás tolik dětí v ústavech?* Dostupné na [www: http://www.rodina.cz/clanek4388.htm](http://www.rodina.cz/clanek4388.htm).

Tabulka č.12: Důvody přijetí dětí do kojeneckých ústavů a DD pro děti do 3 let

Celkem přijatých dětí	Ze zdrav. důvodů	Ze zdrav.-soc.důvodů	Ze soc.důvodů
1966	649	359	958

Zdroj: ÚZIS: *Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let a dalších zařízení pro děti v roce 2009*, Praha, 2010. Dostupné na [www: http://www.uzis.cz/rychle-informace/cinnost-kojeneckych-ustavu-detskych-domovu-pro-deti-tri-let-dalsich-zarizeni-pro-de](http://www.uzis.cz/rychle-informace/cinnost-kojeneckych-ustavu-detskych-domovu-pro-deti-tri-let-dalsich-zarizeni-pro-de)

Tabulka č.13: Kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let k 31.12.2009

zařízení	počet zařízení	kapacita lůžek	umístěno dětí	dětí přijato v průběhu roku 2009	dětí propuštěno v průběhu roku 2009
kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let	34	1818	1391	1966	2022
					z toho:
					1112 do vlastní rodiny
					425 do osvojení
					222 do jiné formy NRP
					162 do DD pro děti nad 3 roky
					40 do ústavu soc.péče
				61 jinam (Klokánky, aj.)	

Zdroj: stejný jako u předchozí tabulky

Tabulka č.14: Kojenecké ústavy a DD - počet propuštěných dětí v roce 2009

Počet propuštěných dětí během roku								
Celkem	do vlastní rodiny	do osvojení			do jiné formy NRP	do DD pro děti starší 3 let	do ústavu soc.péče	jinam
		pro nezájem	se souhl. rodičů	na zákl.zbavení rodič. práv				
2022	1102	137	266	30	216	164	44	63

Zdroj: stejný jako u předchozí tabulky

Tabulka č.15: Dětské domovy, výchovné ústavy a diagnostické ústavy k 31.12.2009

zařízení	počet ústavů	počet dětí
celkem	229	7878
dětský domov	151	4704
dětský domov se školou	31	787
výchovný ústav	33	1534
diagnostický ústav	14	853

Zdroj: stejný jako u předchozí tabulky

7 Legální anonymní možnosti odložení novorozence

Mezi tyto možnosti patří: utajený porod, diskretní porod, anonymní předání novorozence Fondu ohrožených dětí, zanechání novorozence po porodu na novorozeneckém oddělení a babybox.

Odložené děti jsou děti odložené anonymně svými rodiči. V nejvyšší míře jde o čerstvé novorozence odložené matkami, nejedná se o sirotky. Důvodů pro odložení dítěte je celá řada. Sestavit ucelený seznam je prakticky nemožné. V konkrétním případě najdeme jiný konkrétní důvod. Nejčastěji dítě odkládají matky, které se svůj gravidní stav snažily utajit a v jeho průběhu ani nenavštěvovaly lékaře. Většina z nich je nižšího vzdělání, často drogově závislých. Důvodem, proč se svého potomka vzdávají, je nejčastěji nedostatek financí a s tím spojená neschopnost se o něj řádně postarat. Východiskem může být pro ženu, která otěhotněla v důsledku znásilnění. Důležitým faktorem je také stud a strach před svými blízkými, náboženské důvody, ilegální pobyt atd.

„ ... praxe anonymních porodů byla vždy kritizována ze strany otcovských sdružení a hnutí, které požadují vehementně buď její zrušení nebo zásadní modifikaci. Navrhují například, aby byla stanovena povinnost matky při utajeném porodu uvést identitu otce , který by byl povinně konzultován před jakýmkoli rozhodnutím. Je správně poukazováno, že praxe utajených porodů je vůči otcům vysoce diskriminační, neboť se může odehrát bez jejich svolení či přímo proti jejich vůli.“⁶¹

7.1 Utajený porod⁶²

Od 1. září 2004 mají těhotné ženy v komplikovaných životních situacích možnost využít tzv. utajeného porodu neboli porodu s utajenou totožností matky. Na základě návrhu KDU-ČSL byla zákonná úprava tohoto institutu do českého právního řádu zakotvena zákonem č. 422/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu

⁶¹ ELISCHER, D.: *Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost*, 2009, s. 19

⁶² Úprava výchovy dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu. Dostupné na: http://www.mesto-most.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9959&id=7277

a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Motivací k jeho přijetí bylo zejména snížit počet interupcí⁶³, vražd novorozence dítěte matkou⁶⁴ a případů opuštění dítěte. Postup zdravotnických zařízení při poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem upravuje Metodický pokyn MZ.⁶⁵

Na základě § 67b odst. 20 zákona o péči o zdraví lidu: *„Žena s trvalým pobytem na území České republiky, která porodila dítě a písemně požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem, nejedná-li se o ženu, jejímuž manželů svědčí domněnka otcovství (§ 51 ZOR), má právo na zvláštní ochranu svých osobních údajů.“* Kogentními podmínkami jsou trvalý pobyt ženy na území ČR a zároveň, že jde o ženu, jejímuž manželovi nesvědčí domněnka otcovství, tedy ženu svobodnou nebo rozvedenou (ne méně než 300 dní). České občanství se naproti tomu nevyžaduje. Této možnosti tak nemohou využít těhotné ženy, které v ČR pobývají nelegálně a své budoucí dítě si nemohou nebo nechtějí ponechat. Cizinky jsou ze zákona vyjmuty proto, aby se z ČR nestala „turistická“ destinace masově vyhledávaná právě za tímto účelem. Vdané ženy s ohledem na ochranu práv manželů otců vůči dítěti.

Príslušné zdravotnické zařízení má stále povinnost vést zdravotnickou dokumentaci v rozsahu péče související s těhotenstvím a porodem (§ 67b odst. 2 písm. b), ale jméno a příjmení ženy je vedeno odděleně od této dokumentace spolu s písemnou žádostí o utajení osoby matky, datem narození a datem porodu. Tyto údaje se zapíší až po skončení hospitalizace a následně je dokumentace zapečetěna a uložena v příslušném zdravotnickém zařízení. Její otevření je možné jedině na základě rozhodnutí soudu. Lékaři i další zdravotnický personál mají ohledně údajů ženy povinnost zachovávat mlčenlivost. Právo nahlížet do zdravotnické dokumentace, které jim dává § 67b odst. 10 a 11 se na utajený porod nevztahuje.

Podle ZOM musí zdravotnické zařízení, ve kterém došlo k utajenému porodu, zaslat matričnímu úřadu písemnou zprávu o tom, že zde došlo k narození dítěte a že jeho matka požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem. Matriční úřad na základě toho v knize narození provede zápis (§ 14 odst. 1). Ten obsahuje všechny zákonem vyžadované údaje kromě těch, které se vztahují k matce (§ 17 odst.1). Rodný

---

⁶³ Umělým přerušением těhotenství končí u nás zhruba 1/5 všech těhotenství (23 998 za rok 2010)

⁶⁴ 6 případů za rok 2006 až 2008

⁶⁵ Příloha č.1

list dítěte obsahuje pouze záznam o pohlaví, den a místo narození, rodné číslo a jméno, které dítěti udělí soud. Údaje o obou rodičích jsou proškrtnuty.

Nedošlo k novelizaci ZOR, konkrétně § 50a o vzniku mateřství, tudíž stále platí, že „*Matkou dítěte je žena, která dítě porodila.*“ Na tom nemění nic fakt, že porod byl utajený, ani že žena, co porodila, není zapsána v matrice v knize narození jako matka. Postavení matky může pozbyt jen tehdy, když soud pravomocně rozhodne o osvojení dítěte. Důsledkem je zánik právních vztahů mezi dítětem a pokrevními rodiči a zároveň vznik zákonné fikce, že rodiči jsou osvojitelé.

Dítě narozené v tomto režimu přechází do NRP, ústavního zařízení nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Žena je ex lege nadále nositelkou rodičovské zodpovědnosti i zákonnou zástupkyní dítěte. Z toho plyne, že je i účastníkem v každém soudním řízení ve věci péče soudu o nezletilé, které se týká jejího dítěte (§ 94 odst. OSŘ) a k jeho osvojení se vyžaduje její souhlas. Ten může dát jako účastník přímo v soudním řízení o osvojení (§ 181 OSŘ) nebo v případě, že jsou splněny podmínky ZOR, soud rozhodne o tom, že její souhlas k osvojení není třeba.

Stejně jako v případě babyboxů se i ohledně utajovaných porodů objevují negativní hlasy. Poukazují na to, že dochází k porušování jednoho ze základních práv dítěte, a to práva znát své rodiče a práva na jejich péči, které je garantováno v čl. 7 odst. 1 Úmluvy. Další kritika se týká faktu, že utajený porod porušuje čl. 32 odst. 3 Listiny a Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství i mimo ně, neboť zakládá právní nerovnost mezi dětmi, které se narodily vdaným ženám a které ženám svobodným. Vdané ženy utajeně porodit nemohou a jejich dětem je tedy zachováno právo znát oba své rodiče, zatímco nemanželské děti tohoto práva pozbývají. Požádá-li neprovdaná matka o utajení své osoby v souvislosti s porodem, otce dítěte nemusí být možno vůbec vypátrat a ten tak nemá možnost domáhat se určení otcovství ani svým rodičovských práv. Problémem je i to, že, i když jde primárně o ochranu matky, žádný předpis jí neposkytuje oporu v případě, že změní názor ohledně utajení totožnosti své osoby a chce realizovat svá rodičovská práva. Ze zákona nevyplývá z jakých důvodů by bylo možné zdravotnickou dokumentaci otevřít, který soud by k takovému rozhodnutí místně a věcně příslušný, ani kdo by k zahájení řízení podal návrh. Pokud by byla rodička nezletilá nebo neměla plnou způsobilost k právním úkonům, žádost o utajení totožnosti by za ni zřejmě musel podepsat její zákonný

zástupce nebo poručník. „Je otázkou, zda by stačil podpis pouze jednoho zákonného zástupce, nebo zda by zdravotnické zařízení mělo vyžadovat podpis obou zákonných zástupců.“⁶⁶. Další neznámá vyvstane v případě, že by ho oba nebo jeden z nich odmítl udělit.

Utajený porod je dnes možné realizovat prakticky ve všech zařízeních, které poskytují zdravotní péči související s porodem.

7.2 Diskrétní porod⁶⁷

Diskrétní porod není upraven zákonem, ale pouze Metodickým pokyn ministerstva zdravotnictví pro činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let věku.⁶⁸ Ten byl sice vydán až v září 2005, ale už předtím byly diskrétní porody realizovány.

Jde o porod, kdy matka rodí v porodnici nebo jiném zdravotnickém zařízení, které jsou vzdálené od místa jejího bydliště nebo pracoviště, čímž se snaží získat větší míru anonymity. Zde může pobývat až 2 měsíce před porodem. V mnoha případech je řešením pro matku, která se po celou dobu snaží své těhotenství tajit, bojí se reakce okolí. Tato možnost se vztahuje i na vdané ženy a ženy bez trvalého pobytu v ČR.

Dítěti je dána šance narodit se v důstojném prostředí. Po porodu pobývá novorozenec na novorozeneckém oddělení, později je předán kojeneckému ústavu a následně může putovat do NRP, pokud k tomu matka dá po uplynutí šestitýdenní lhůty od porodu souhlas (souhlas blanketový).

Stejně jako běžný porod, i tento je provázen administrativními kroky, vede se o něm zdravotnická dokumentace. Do rodného listu se uvádí údaje o matce případně i otci, dítě je zapsáno do matriky v místě svého narození, matrika je upozorněna o jaký typ porodu se jedná a nehlásí ho do místa trvalého bydliště matky. Vše víceméně záleží na mlčenlivosti těch, kteří o porodu vědí.

---

⁶⁶HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita?*, Právní rozhledy 2/2005, s. 53

⁶⁷KÜMMEL, J. – JANKŮ, P.: Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR. In *Praktická gynekologie*, 2007, č. 4, s. 174-176. Dostupné na [www: http://www.praktickagynekologie.cz/pdf/pg_07_04_06.pdf](http://www.praktickagynekologie.cz/pdf/pg_07_04_06.pdf), http://www.dd-karlovarsky.cz/utajene_porody.html

⁶⁸ZN.: 24039/20, příloha č.2

Využit této možnosti lze od roku 1997, a to v Dětském domově pro děti do 3 let v Aši. Zde mohou matky pobývat před porodem i po něm, je jim k dispozici lékařská, sociální i psychologická pomoc a podpora. Ta zahrnuje i pomoc se získáním dávky porodného a s vyřízením osvojení. Samotný porod probíhá v některé z blízkých porodnic. Podle dostupných pečlivých záznamů, které si v DD v Aši vedou vyplývá, že od 01.01.1997 do 31.07.2009 zde bylo k diskrétnímu porodu přijato celkem 61 žen, z toho jich porodilo 58 (47 dětí předáno do osvojení, 1 do pěstounské péče, 9 zůstalo s matkou, která změnila názor a dítě si ponechala, 1 bylo na žádost matky přeloženo do kojeneckého ústavu v místě bydliště), 3 ženy před porodem odjely domů a dítě si ponechaly. Průměrný věk matky je 24 roků, průměrná délka pobytu je 30 dní. V roce 2009 zde průměrně tyto děti strávily 49 dní. Kromě Aše je dle dostupných informací možno takto porodit i v dalších zhruba 15 zařízeních typu kojeneckých ústavů, či dětských center.

7.3 Anonymní předání novorozence Fondu ohrožených dětí⁶⁹

Anonymně předat novorozence FOD je možné od roku 2001. Tuto možnost lze realizovat prakticky kdykoliv, v jakoukoli denní i noční dobu. FOD sídlí v Praze a má pobočky v dalších 19 městech. Na jeho internetových stránkách jsou k dispozici informace jak postupovat. Je nutné jen telefonicky kontaktovat jeho pracovníka a domluvit se s ním kdy a kde dojde k převzetí dítěte. Vše je možné uskutečnit za velmi krátkou dobu, v rámci několika hodin. Personál fondu matce ručí za zachování anonymity.

K historicky prvnímu anonymnímu předání novorozence FOD došlo dne 30.10.2001. Jednalo se o holčičku porozenou o dva dny dříve a matkou pojmenovanou jako Adélka. Její matka telefonicky kontaktovala fond a prosila o převzetí dítěte, protože by se o něj nedokázala postarat. Do čtyřiaadvaceti hodin už byla matka i s dcerou v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kde došlo k samotnému předání Adélky. Ta byla za šest týdnů předána do NRP.

---

⁶⁹http://www.fod.cz/stranky/adopce/anonym_porod.htm#Co_se_strhlo_kvuli_Adelce_prvni_mu_anonymnimu_miminku_predanemu_FOD

Stejně jako v případě babyboxů, i na tento případ se vztahuje Stanovisko policejního prezidia, že po rodičích odložených dětí nebude pátrat (viz dále v kapitole Babybox).

7.4 Zanechání novorozence po porodu v nemocnici⁷⁰

Žena rodička má možnost beztrestně zanechat své narozené dítě na novorozeneckém oddělení nemocnice a tím ho uvolnit k osvojení. Ještě před porodem nebo i po něm, ale nejpozději před odchodem z nemocnice může žena podat písemnou žádost, aby zde své dítě mohla zanechat a tím ho dát k adopci. Tato žádost je založena do její zdravotnické dokumentace. Oproti utajenému porodu jsou v dokumentaci, rodném listu dítěte i na matrice zaznamenány osobní údaje matky, případně i otce dítěte. Podle § 10a odst. 1 ZSPOD: „Zdravotnické zařízení je povinno neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, že matka po narození dítěte opustila a zanechala je ve zdravotnickém zařízení.“ Místně příslušný je obecní úřad v místě trvalého pobytu dítěte (§ 61 odst.1 ZSPOD).

Jelikož je zdravotnický personál vázán povinností mlčenlivosti, žena má jistotu diskrétnosti. Všichni ošetřující zdravotníci, kteří se ženou přijdou do styku, by se k ní měli chovat s empatií, proto se po porodu dítě matce neukazuje, nesděluje se jeho pohlaví, vzhled ani zdravotní stav. Ihned po příchodu na svět se dítě odnáší do jiné místnosti, poskytne se mu nutné ošetření a dalších pár dní se zanechá na novorozeneckém oddělení, než je umístěno do NRP (předadopční péče) nebo kojeneckého ústavu. Po porodu čeká ženu konzultace se sociální pracovnící, ta s ní probere aktuální situaci a nabídne případnou pomoc. Žena má možnost si celou věc rozmyslet a dítě si ponechat, v opačném případě může dát po uplynutí šestinedělí souhlas k adopci.

---

⁷⁰ KÜMMEL, J. – JANKŮ, P.: Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR. In *Praktická gynekologie*, 2007, č. 4, s. 174-176. Dostupné na http://www.praktickagynekologie.cz/pdf/pg_07_04_06.pdf.

7.5 Babybox

7.5.1 Vývoj babyboxů

Odložení dítěte není ničím novým. I v historii najdeme řadu doložených případů. Zřejmě prvním známým odloženým dítětem byl Mojžíš. Toho jeho matka vložila do košíku a poslala po Nilu, nechajíc ho jeho osudu. Měl štěstí, našla ho faraónská princezna, která ho i vychovala.

Ač člen královské rodiny, i Oidipus byl jako dítě odložen. Vychovali ho pastýři, kteří ho našli v lese, kde ho ponechal jeho otec.

Za protiprávní nebylo považováno odložení dítěte v Římě v období antiky. Nejčastěji k němu docházelo na tržnicích.

Ve středověku se odložených dětí ujímaly křesťanské rodiny a církve dohlížela na jejich výchovu. Ve Francii v 5. století byla dokonce pro odkládání dětí vyhrazena speciální místa – mramorové mísy u vchodu do chrámu.

Postupem doby vznikaly i technicky složitější mechanismy. Měly podobu otočných zařízení namontovaných do zdí a bran domů, nemocnic a klášterů. Fungovaly na podobném principu jako dnešní babyboxy. Matka dítě vložila do boxu a pomocí otočného zařízení jej přemístila do nitra nalezince. K dispozici byl i zvonek na upozornění personálu.⁷¹

Již od 12. století bylo možné pozorovat zařízení pro odkládání dětí, velmi podobná našim dnešním babyboxům, v italském Římě. Matky se svých nechtěných dětí nejčastěji zbavovaly vhozením do řeky. Proti tomu se ostře stavěl papež Inocenc III, a tak hned v prvním roce svého úřadu nařídil, aby kláštery na veřejnosti přístupném místě vybudovaly zařízení na odkládání dětí. Neprovdané matky zde mohly tajně odložit své dítě. Tím se chránily před těžkým hříchem, který by provedly, kdyby dítě usmrtily. V Itálii se tato praxe dochovala až do poloviny minulého století.⁷²

Ve Florencii bylo možno od roku 1445 dítě anonymně odložit ve Špitále Neviňátek. První mechanismus, kdy bylo dítě odloženo do mísy ve výklenku budovy, byl později zmodernizován a v této podobě používán až do poloviny 19. století.

---

⁷¹ HESS, L. – POKORNÁ, M.: *Odložené děti v minulosti*. Dostupné na: <http://www.babybox.cz/uvod.php>

⁷² MATĚJČEK Z. a kol.: *Náhradní rodinná péče*, 1999, s.17

Odložené dítě bylo převzato do sirotčince a matriční úřad o něm zaevidoval potřebné údaje.

Ve Francii byla při nemocnicích budována zařízení na odkládání dětí na nařízení císaře Napoleona Bonaparte. Podobně také královna Marie I. vydala patent pro Brazílii a Portugalsko, nařizující vybudování takového zařízení v nemocnicích v každém městě. Od roku 1730 byla místa pro odkládání dětí budována ve Velké Británii a Irsku.

Doložené zmínky o německé praxi pochází ze 14. století. V Kolíně a Ulmu byla zavedena první zařízení pro nalezené děti. Ročně jich bylo odloženo okolo 20.⁷³

7.5.2 Seznam babyboxů

První babybox byl u nás do provozu uveden 1.6.2005 v GynCentru v Praze 9 V Hloubětíně. Jde o soukromé zařízení, neboť prvotní záměr zřídit tuto schránku v nemocnici U Apolináře, nevyšel. MZ ČR, jakožto zřizovatel této nemocnice, se od počátku staví k tomuto projektu negativně.⁷⁴

K 21. březnu 2011 je u nás zřízeno 43 babyboxů, do kterých již bylo odloženo 45 dětí.⁷⁵

Zřizovatelem babyboxů v České republice je Nadační fond pro odložené děti Statim a občanské sdružení Babybox pro odložené děti — Statim.⁷⁶ Jeho účelem je *„zřizování a provoz schránek pro odložené děti, jakož i podpora všech činností s tím spojených. Poskytování pomoci odloženým a opuštěným dětem. Finanční podpora rekondičních a ozdravných pobytů zaměstnanců pracujících v průmyslových provozech a jejich dětí.“*⁷⁷ Původními iniciátory celé této myšlenky jsou pánové Ludvík Hess a Roman Hanus.

---

⁷³ <http://www.babybox.cz/?p=problematika>

⁷⁴ HESS, L.: *Bude první schránka v Praze?* Dostupné na : <http://www.statim.cz/1-clanek.php>

⁷⁵ <http://www.babybox.cz>

⁷⁶ Pojem statim je latinské slovo, které je používáno ve zdravotnické sféře a které znamená „ihned, okamžitě“

⁷⁷ <http://www.statim.cz/zakladni-udaje.html>

Tabulka č.17: Seznam stávajících babyboxů s počtem umístěných dětí

Číslo	Instituce	Datum otevření	Počet dětí
1	GynCentrum Hloubětín	1.6.2005	16
2	Nemocnice Milosrdných bratří Brno	3.11.2005	6
3	Fakultní nemocnice Olomouc	5.12.2006	2
4	Nemocnice Kadaň	1.6.2007	1
5	Krajská nemocnice T. Bati	6.12.2007	1
6	Nemocnice Pelhřimov	21.12.2007	0
7	Orlickoústecká nemocnice	7.3.2008	1
8	Oblastní nemocnice Mladá Boleslav	1.5.2008	2
9	Nemocnice Sokolov	1.6.2008	1
10	Krajská nemocnice Liberec	27.6.2008	1
11	Pardubická krajská nemocnice	29.7.2008	0
12	Oblastní nemocnice Kladno	26.8.2008	2
13	Oblastní nemocnice Příbram	19.9.2008	1
14	Nemocnice ve Frýdku-Místku	7.11.2008	0
15	Městská nemocnice Ostrava	7.11.2008	3
16	Slezská nemocnice Opava	7.11.2008	1
17	Nemocnice Chomutov	19.11.2008	0
18	Oblastní nemocnice Kolín	5.12.2008	0
19	Nemocnice Jindřichův Hradec	23.12.2008	1
20	Šumperská nemocnice	19.1.2009	1
21	Oblastní nemocnice Náchod	6.2.2009	0
22	Nemocnice Strakonice	23.3.2009	0
23	Klatovská nemocnice	15.4.2009	0
24	Nemocnice Teplice	28.5.2009	0
25	Nemocnice Nymburk	2.6.2009	0
26	Kroměřížská nemocnice	29.7.2009	0
27	Nemocnice Rudolfa a Stefanie Benešov	18.8.2009	0
28	Nemocnice Jihlava	20.9.2009	0
29	Masarykova nemocnice Ústí nad Labem	25.10.2009	2

30	Nemocnice s poliklinikou Mělník	4.11.2009	0
31	Nemocnice Písek	11.1.2010	1
32	Nemocnice Přerov	10.2.2010	0
33	Úřad městské části Praha 2	6.3.2010	0
34	Nemocnice Třebíč	19.3.2010	0
35	Nemocnice Děčín	12.4.2010	1
36	Nemocnice Jablonec nad Nisou	1.6.2010	1
37	Úřad městské části Praha 6	29.7.2010	0
38	Nemocnice s poliklinikou Karviná-Ráj	25.8.2010	0
39	Městská nemocnice Litoměřice	19.9.2010	0
40	Nemocnice TGM Hodonín	28.10.2010	0
41	Nemocnice Most	5.12.2010	0
42	Nemocnice Slaný	3.2.2011	0
43	Poliklinika Denisovo nábřeží Plzeň	8.3.2011	0

Zdroj: <http://www.babybox.cz/?p=statistiky>

7.5.3 Dnešní úprava

„Babybox je schránka, respektive inkubátor, který nabízí ženám v tíživé životní situaci možnost odložit své dítě zcela anonymně a zejména bezpečně bez ohrožení dítěte na zdraví či životě a v souladu s platnou legislativou.“⁷⁸

Babybox není do dnešního dne právně upraven. I přesto, že první babybox funguje v České republice od roku 2005, Metodický pokyn⁷⁹ o tom, jak postupovat v případech odložení dítěte do babyboxu vydalo MPSV až v roce 2006. Tento pokyn má za cíl, aby dítě bylo, pokud je to možné vráceno do své biologické rodiny, nebo aby mu byla v co možná nejkratší lhůtě nalezena rodina náhradní.

Samotné odložení dítěte do babyboxu je anonymní a beztrestné. Policejní prezidium ČR vydalo dne 30.3.2006 oficiální stanovisko, které říká, že: *„babyboxy nespadají do kompetence Policie ČR a policisté nebudou pátrat po rodičích dětí, které*

⁷⁸ <http://www.nmbbrno.cz/index.php?clanek=15>

⁷⁹ Příloha č.3

do nich budou odloženy. Výjimkou jsou pouze případy, kdy to Policii ČR ukládá zákon. Takovýmto případem bude zejména situace, kdy se policie dozví, že na těle odloženého dítěte jsou známky násilí, a vznikne podezření, že se dítě mohlo stát obětí trestného činu“.⁸⁰

7.5.4 Otázky a spory ohledně babyboxů⁸¹

Téma babyboxu je u nás tématem poměrně kontroverzním. Odborná i laická veřejnost se rozdělila na 2 protichůdné tábory. Mezi odpůrce patří zejména MZ ČR, Společnost sociální pediatrie, Česká gynekologická a porodnická společnost a řada právnických fakult. Naopak mezi zastánce Ústav státu a práva Akademie věd ČR, členové justice a praktické medicíny a široká laická veřejnost.

Velkou výhodou je anonymita. Pro matky jistě stresující a zdlouhavé jednání s úřady tím odpadá. Podle některých se počet odložených dětí díky babyboxům zvyšuje. S tímto tvrzením se neztotožňuji, ale pravdou je, že babyboxy mohou být zneužívány. Mohou se do nich odkládat i děti cizinek, děti postižené, děti již osvojené, které ale nesplňují očekávání náhradních rodičů. Mohou být i újmou vůči právům otců. Tak či onak, tím nejdůležitějším a nepopíratelným faktem je podle mého názoru ten, že babyboxy pomáhají zachránit lidské životy.

Babyboxy vyvolávají řadu otázek, sporů a nejasností. Konkrétně jde o otázku porušování mezinárodních smluv, kterými je ČR vázána, otázku trestní odpovědnosti, otázku statusovou a otázku sociálně-právní ochrany dětí.

1. První otázkou je, zda zřízení babyboxů je výkonem sociálně-právní ochrany dětí. Odpůrci se úzkostlivě drží znění ZSPOD a tvrdí, že ano. § 1 citovaného zákona definuje pojem sociálně-právní ochrana dětí ve smyslu jeho rozsahu. Podle § 4 Statim není uveden v taxativním výčtu subjektů, kteří mají oprávnění tuto činnost vykonávat. Podle

---

⁸⁰ <http://www.babybox.cz/?p=aktuality-archiv&r=2006&m=6&d=21#a>

⁸¹ ZUKLÍNOVÁ, M.: *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek*, Právní rozhledy, 2005, č. 7, s. 250-253

KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *Kauza tzv. právně volné dítě*, Právní rozhledy 2004, č. 2, s. 52-57
Stanovisko Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky

<http://www.babybox.cz/?p=dulezita-akta#a>

HRUŠÁKOVÁ, M. - KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *Anonymní a utajené mateřství v České republice-utopie nebo realita?* Právní rozhledy 2005, č. 2, s. 53-57

§ 48 odst. 2 zřizování schránek rovněž není uvedeno mezi činnostmi, které spadají do výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Zastánci naopak tvrdí, že zřizování schránek není výkonem sociálně-právní ochrany dětí, ale jen činností přípravnou, zaměřenou na vytvoření a vybavení prostoru pro odložení dítěte. Činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí se realizuje až následně, po vložení dítěte.

2. Druhý spor se týká porušování/dodržování článku 7 Úmluvy. Ten stanoví, že dítě má být zaregistrováno ihned po narození a od narození má právo na jméno. Podle odpůrců je jim toto právo odpíráno. I dítě z babyboxu je však ihned registrováno, a to jako dítě nezjištěné totožnosti podle § 17 odst.2 ZOM: *„Zápis dítěte nezjištěné totožnosti se do knihy narození provede podle výsledků šetření orgánů policie a zprávy lékaře obsahující sdělení o pohlaví a pravděpodobném datu narození dítěte. Výsledek šetření i zprávu lékaře předává matričnímu úřadu orgán policie, který šetření prováděl.“* Čl.7 Úmluvy dále stanoví, že dítě má od narození právo znát své rodiče a právo na jejich péči, pokud je to možné. Zcela jistě mají odpůrci pravdu, že dítě z babyboxu bude celý život dítětem bez minulosti a může se potáčet s problémy s nalezením vlastního já. Podle zastánců je přednější záchrana života i za cenu toho, že bude bez poznání biologické rodiny. Navíc mají matky možnost zanechat v babyboxu informace o sobě i celý rodný list dítěte.

3. Třetí otazník souvisí s otázkou, zda odložením dítěte je naplněna skutková podstata trestného činu. Konkrétně se jedná o trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 odst.1 TZ: *„Kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví ji tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.“* V souvislosti s ním by podle odpůrců nevznikla trestní odpovědnost jen matce, ale i Statimu nebo zdravotnickému zařízení ve formě součinnosti. Jelikož se babyboxy nachází v bezprostřední blízkosti zdravotnického zařízení a tím i odborného personálu, nedá se o vystavení jakéhokoliv nebezpečí dítěte po fyzické stránce mluvit.

4. rozpor - odpůrci tvrdí, že dítě odložené do babyboxu není nalezcem v právním slova smyslu, to jen babyboxy uměle nalezence vytváří. ZOR ani matriční předpisy termín nalezenec neznají, ZOM (§ 17) nepoužívá termín nalezené dítě, ale jen termín dítě nezjištěné totožnosti. Matkou je stále žena, která dítě porodila a mezi matkou

a dítětem i otcem a dítětem statusový rodinně-právní vztah trvá až do doby nabytí právní moci rozhodnutí o nezrušitelném osvojení. Podle zastánců jde pouze o slovíčkaření. Nalezené děti reálně existují bez ohledu na to, jak je právní řád označuje a babyboxy nejsou od toho, aby je vytvářely a jejich odkládání podporovaly, ale aby jim poskytly ochranu.

7.5.5 Fungování babyboxů⁸²

Babybox je schránka o rozměrech 100cm (šířka) x 60cm (výška) x 50cm (hloubka). Je vyrobena z ocelového plechu a váží 150 kg. Vnitřek má podobu inkubátoru, je permanentně vytápěn na teplotu 28°C, po otevření na teplotu 37°C. Dá se otevřít z venku z ulice (pro matku) a zevnitř zdravotnického zařízení. Babybox disponuje pokyny pro odkládající osobu a informace o tom, jak je možné získat dítě případně zpět. Poté, co matka dítě vloží dovnitř a zavře dvířka (může tak učinit pouze jednou), automatický systém vyšle signál zdravotnickému personálu, který okamžitě přijde dítě vyzvednout a poskytne mu odbornou péči. První ošetření je zdarma, další péče je pokryta všeobecným zdravotním pojištěním.⁸³ Nález dítěte je neprodleně nahlášen příslušnému oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Policii České republiky není nutné informovat, děje se tak pouze v případě, že dítě jeví známky poranění nebo je mrtvé. Další cesta dítěte je pak dána tím, zda je jeho totožnost známá či neznámá.

Totožnost neznámá⁸⁴

Pokud dojde k odložení dítěte bez dokumentace, podle které by bylo možno jej identifikovat, získá statut „nalezenec“. Jak již bylo uvedeno, český právní řád však tento termín nezná. Stejně jako ostatním nezletilým dětem jim však musí být poskytnuta náležitá péče a ochrana. ZOM ukládá povinnost ohlásit narození živého dítěte do 7 dnů od porodu. U dětí odložených do babyboxu přechází tato povinnost na lékaře, který dítě ošetřil jako první. Místně příslušný je obecní úřad obce s rozšířenou působností a obecní úřad, v jehož obvodu se nachází příslušný babybox (§ 61 odst. 3 písm. a) a odst. 4

---

⁸² HESS, L. – POKORNÁ, M.: *Jak funguje schránka pro odložené děti*. Dostupné na [www: http://www.statim.cz/uvod.php](http://www.statim.cz/uvod.php)

⁸³ HESS, L.: *Bude první schránka v Praze?* Dostupné na: <http://www.statim.cz/1-clanek.php>

⁸⁴ HESS, L. – POKORNÁ, M.: *Jak funguje schránka pro odložené děti*. Dostupné na: <http://www.statim.cz/uvod.php>

ZSPOD). Soud vydá předběžné opatření, kterým se dítě svěruje do péče fyzické osoby (příbuzný dítěte, žadatel o osvojení či pěstounskou péči, atd.), nebo kterým bude předáno kojeneckému ústavu nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Toto opatření soud vydá na návrh nebo podnět OSPODu, který prozkoumal a zvážil danou situaci. Zároveň bude soudem ustanoven dítěti poručník.

V případě, že je tedy dítě odloženo anonymně/ bez příslušné dokumentace, je právně volné. To v praxi znamená, že může být adoptováno okamžitě a ihned nezrušitelně, jelikož jeho rodiče nejsou známí a k adopci se tudíž nevyžaduje jejich souhlas.

Totožnost známá⁸⁵

Opačným případem je, pokud rodič spolu s dítětem vloží do schránky babyboxu také jeho rodný list nebo je možné dítě identifikovat jiným způsobem – rodič upozorní OSPOD, zdravotnické zařízení nebo jiný subjekt. Pak je místně příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností a obecní úřad podle trvalého pobytu dítěte (§ 61 odst. 1 ZSPOD). Hlavním zájmem je, aby dítě zůstalo ve své rodině. K tomu OSPOD podnikne všechny nezbytné kroky. V první řadě naváže kontakt s rodiči odloženého dítěte a poskytne jim pomoc při řešení jejich situace. Rodiče se mohou rozhodnout, že si dítě ponechají. V opačném případě se OSPOD pokusí zajistit jejich souhlas s osvojením. Ten však podle zákonné úpravy může být dán až po uběhnutí šestitýdenní lhůty a dítě může být osvojeno pouze zrušitelně.

Může nastat situace, že si po nějaké době matka vše rozmyslí a bude chtít své dítě zpět.⁸⁶ V takovém případě je rozhodující jaká doba už uplynula. Pokud dítě ještě nebylo adoptováno, je možné na základně jasných důkazů o biologickém příbuzenství, získat dítě zpět. V opačném případě je to ze zákona vyloučeno.

---

⁸⁵ HESS, L. – POKORNÁ, M.: *Jak funguje schránka pro odložené děti*. Dostupné na: <http://www.statim.cz/uvod.php>

⁸⁶ ČIHÁKOVÁ, J.: *Bakalářská práce – Babybox! Alternativa pro matky v nouzi*, JCU Teologická fakulta, Katedra praktické teologie, 2009, s.27

8 Zhodnocení systému náhradní péče o děti a úvahy de lege ferenda

System péče o ohrožené děti v České republice bezesporu není ideální a potřeba jeho transformace je více než nutná. Toho jsou si vědomi zákonodárci i odborná veřejnost. Dokladem je připravovaná novela ZSPOD s předpokládanou účinností 1.1.2012, návrh nového OZ, s účinností od roku 2013 a již existující Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011.

Mezi nejslabší místa dnešní podoby systému patří :

- vertikální a horizontální roztržitost
  - vertikální – problematika je rozdělena mezi 5 resortů (MPSV - sociálně-právní ochrana dětí, MŠMT - ústavní výchova, MZ – zdravotní péče a problematika týraní, zneužívání a zanedbávání dítěte, MV – prevence kriminality mládeže, MS – soudnictví ve věcech mládeže a rodinná legislativa)
  - horizontální – rozdělení materie mezi státní správu, samosprávu i nestátní neziskové organizace
- neexistence sjednocující legislativy, která by jednotně upravila vymezení péče o nechtěné děti (dnes ZOR spadá pod MS, ZSPOD pod MPSV, zákon o ústavně a ochranné výchově pod MŠMT)
- nekoordinovanost státní politiky a jejích institucí – dosud nebyl nastolen jednotný princip společný všem zúčastněným resortům
- příliš velké množství vykonavatelů, nejasná pravidla
- zdoluhavý proces umístování dětí do náhradní péče
- slabá komunikace a spolupráce dotčených institucí
- chaotické financování – jednotlivé resorty jsou ze státního rozpočtu financovány nerovnoměrně (největší náklady jsou na ústavní péči, naproti tomu NRP je téměř opomíjena, preventivní terénní pomoc rodinám je zcela nezajištěna)
- neuspokojivá prevence a nesoulad poskytovaných služeb
- do diagnostických ústavů jsou často umístovány děti zbytečně, pozdě nebo na příliš dlouhou dobu

- problematika mezinárodní adopce

Kladené cíle:

- vypracování jediné a jednotné koncepce náhradní péče o děti
- sdružení agendy týkající se dětí a rodin do kompetence pouze jednoho orgánu státní správy
- zavedení odborníků, kteří by docházeli do rodin a pomáhali řešit krizové situace a radili s výchovou
- zkvalitnění vzdělávání sociálních pracovníků a celkové zvýšení jejich počtu
- zavedení alternativních druhů NRP
- stanovení závazných postupů pro činnost OSPODů
- vytvoření a zavedení mezirezortní koordinační skupiny – tu by tvořili zástupci všech dotčených resortů, celkově by odpovídala MPSV
- zjednodušení procesu zprostředkování náhradní péče
- snížení počtu dětí, které jsou umístovány do ústavních zařízení a zminimalizování délky jejich pobytu v nich
- pomoc dětem po období zletilosti (chráněná bydlení, studium)
- zaměření pozornosti na prevenci - pomáhat rodičům s péčí o děti a jejich výchovou tak, aby nedocházelo k jejich umístění do ústavů. Pomoc nemusí mít jen formu peněžní, ale i praktickou jako například reálná pomoc s výchovou
- sanace rodiny – co nejširší pomoc a podpora rodin po umístění jejich dítěte do ústavního zařízení tak, aby do nich mohlo být dítě co nejdříve vráceno
- nahrazení kojeneckých ústavů jinou formou výchovy, neboť jsou prokázány negativní účinky pobytu dětí v těchto ústavech
- deinstitucionalizace systému – není záměrem úplně zrušit všechny ústavy, ale změnit jejich podobu. Ústavy by měly být malé s rodinným charakterem a umístění dětí do nich pouze výjimečným řešením tehdy, pokud se dítě nepodaří umístit v náhradní rodině
- změna koncepcí PP – je žádoucí vymezit jasně rozdíl mezi PP a osvojením a oddělit je od sebe. PP a adopce se u nás velmi podobají zejména v tom, že mají obě dlouhodobý charakter a děti ztrácejí kontakt s původní rodinou
- spolupráce pěstounů a biologických rodičů při výchově dítěte

- zvýšení povědomí veřejnosti o PP – zejména prostřednictvím médií, seminářů, dnů otevřených dveří
- rozvíjení služeb pro výkon PP – ve prospěch pěstounů, dětí v PP i vlastních dětí pěstounů
- finanční dotace PP na přechodnou dobu – peněžitá motivace těchto pěstounů, kteří už nebudou dostávat pouze odměnu, ale pravidelný plat
- nový OZ počítá s možností adopce i zletilé osoby – například v případě, že rodiče již osvojili nezletilé dítě a v zájmu zachování rodiny chtějí adoptovat i jeho dospělého sourozence

Závěr

V předchozích kapitolách jsem se pokusila nastínit celkový pohled na problematiku nechtěných dětí v České republice a její stávající i teoreticky možná řešení. Co se týče právní úpravy, systém péče o děti je upraven poměrně slušně a podrobně. O jeho materiální stránce by se však dalo diskutovat. Některé instituty jsou již zastaralé a nevyhovující. V praxi chybí dostatečný počet pěstounů, jednotná ucelená koncepce celého systému a hlavně zaměření se na preventivní pomoc rodinám, aby k jejich rozdělování nemuselo vůbec docházet. Pokud už k němu dojde, je v první řadě nutné těmto rodinám pomoci řešit jejich problémy a pokusit se o opětovné spojení jejich členů. Děti jsou naší budoucností a věřím že to, jaké máme dětství a rodiče, ovlivní následně celý náš život. Proto by děti měly vyrůstat v rodině. Primárně v té vlastní, pokud to není možné tak v náhradní, pouze v krajním případě v ústavu. Zejména oblast ústavní výchovy je často terčem kritiky ze strany domácích i zahraničních orgánů i jednotlivců. Proto i připravovaný OZ a novela ZSPOD na tuto problematiku reagují. Z dostupných zdrojů jsem se dozvěděla, že počet dětí v ústavní péči je opravdu alarmující a je potřeba s ním něco dělat. Změna legislativy a celé koncepce je proto více než žádoucí.

V práci jsem představila i možnosti legálního anonymního odložení novorozence. Nejvíce dostupných informací je k nalezení ohledně babyboxů, i když paradoxně právě ty nejsou upraveny zákonem a podle dostupných informací ani chystaný OZ jim pozornost nevěnuje. V souhrnu si myslím, že matky nebo i oba rodiče, kteří své dítě nechtějí, mají poměrně široké spektrum možností jak postupovat. Mohou se rozhodnout i o tom, zda si přejí být uvedeni v rodném listu dítěte. Tudiž jestli přetřhnout vazbu zcela a nevratně či nikoliv. V každém případě je jim vždy nabídnuta pomocná ruka. Z toho důvodu doufám, že počet mrtvých dětí, ať už zemřeli v důsledku pohození nebo úmyslného usmrcení matkou, bude nadále jen klesat a naopak počet šťastných rodičů, kteří získají do péče „ne/chtěné“ dítě, stoupat.

Seznam zkratek

DD	Dětský domov
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚOD	Evropská úmluva o osvojení dětí, ze dne 24. 4. 1967, publikována pod číslem 132/2000 Sb. m. s.
FOD	Fond ohrožených dětí
Listina	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MS	Ministerstvo spravedlnosti
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
NRP	Náhradní rodinná péče
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
PP	Pěstounská péče
Úmluva	Úmluva o právech dítěte vyhlášena pod č. 104/1991 Sb.
Úřad	Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně
ÚS	Ústavní soud České republiky
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZOM	Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů
ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ZSSP	Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury a pramenů

- Aktuální otázky náhradní rodinné péče*, Sborník z IX. Celostátního semináře NRP, Brno 30.9.-1.10.2009, Triada. ISBN 978-80-254-5957-7
- BITTNER, P. a kol.: *Děti z ústavů! Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*, Liga lidských práv, 2007. Dostupné na www: http://www.llp.cz/_files/file/deti_z_ustavu.pdf [Staženo 16.3.2011]
- BUBLEOVÁ, V. – VÁVROVÁ, A.: *Sociálně-právní ochrana dětí – problematika náhradní rodinné péče*. Dostupné na www: <http://www.sos-vesnicky.cz/res/data/027/003188.doc> [Staženo 22.5.2011]
- BUBLEOVÁ, V. a kol.: *Adopce.com, Průvodce náhradní rodinnou péčí*, Praha: Spolu dětem o.p.s., 2010. Dostupné na www: <http://www.adopce.com/app/templates/adopce/brozura.pdf> [Staženo 2.3.2011]
- BUBLEOVÁ, V. a kol.: *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, 5.vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010. Dostupné na www: http://nahradnirodina.cz/files/File/pruvodce_NRP_2010.pdf [Staženo 1.3.2011]
- BUBLEOVÁ, V. a kol.: *Základní informace o osvojení (adopci)*, Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. Dostupné na www: <http://www.nahradnirodina.cz/files/File/ZI-Osvojeni-24-2-2011.pdf> [Staženo 22.5.2011]
- ČIHÁKOVÁ, J.: *Bakalářská práce – Babybox! Alternativa pro matky v nouzi*, JCU Teologická fakulta, Katedra praktické teologie, 2009
- ELISCHER, D.: *Porod na zapřenou ve Francii: oblíbený přestože kontroverzní – několik poznámek k anonymním porodům a právu znát svůj původ*. In. *Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost (Realita a východiska v ČR): Kolokvium II*. Sborníky č.45. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2009. Kapitola 2, s. 19. ISBN 978-80-87146-25-5
- FRINTA, O. - MELICHAROVÁ, D.: *Náhradní péče o dítě-právní rámec v obecných souvislostech*. In. *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: kolokvium I*. Sborníky

- č. 39. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2008. Kapitola 4, s. 28. ISBN 978-80-87146-05-7
- GABRIEL, Z. - NOVÁK, T.: *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1.vyd., Praha: Grada Publishing a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1788-3
- HESS, L. – POKORNÁ, M.: *Jak funguje schránka pro odložené děti*. Dostupné na www: <http://www.statim.cz/uvod.php> [Staženo 1.3.2011]
- HESS, L. – POKORNÁ, M.: *Odložené děti v minulosti*. Dostupné na www: <http://www.babybox.cz/uvod.php>. Staženo: 1. 3. 2011 [Staženo 7.3.2011]
- HESS, L.: *Bude první schránka v Praze?* Dostupné na www: <http://www.statim.cz/1-clanek.php> [Staženo 7.3.2011]
- HRUBÁ, M.: Principy osvojení pro novou právní úpravu. In. *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: kolokvium I*. Sborníky č. 39. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2008. Kapitola 5, s. 38 a n. ISBN 978-80-87146-05-7
- HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *Anonymní a utajené mateřství v České republice-utopie nebo realita?* Právní rozhledy 2005, č. 2, s. 53-57
- KNAPPOVÁ, M. – ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. a kol.: *Občanské právo hmotné 3*, 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-230-3
- Kolektiv autorů: *Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice, Situační analýza*, 1.vyd., Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 2009. ISBN 978-80-254-4799-4. Dostupné na www: <http://www.sos-vesnicky.cz/res/data/002/000503.pdf> [Staženo 1.3.2011]
- Kolektiv autorů: *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*, Brno: Triada, 2008. ISBN 978-80-254-3353-9
- KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Anonymita osvojení versus právo dítěte znát svůj původ. In *Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost (Realita a východiska v ČR): Kolokvium II*. Sborníky č. 45. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2009. Kapitola 6, s. 35-46. ISBN 978-80-87146-25-5
- KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *Anonymita osvojení versus právo dítěte znát svůj původ*, Právní rozhledy 5/2009, s. 158
- KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo po vstupu České republiky do Evropské unie*, Právní rozhledy 21/2005, s. 769
- KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *Kauza tzv. právně volné dítě*. Právní rozhledy 2/2004, s. 52-57

- KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda, *Právní rozhledy* 9/2008, s. 309
- KÜMMEL, J. – JANKŮ, P.: Legální anonymní odložení novorozence – současné dostupné možnosti v ČR. In *Praktická gynekologie*, 2007, č. 4, s. 174-176. Dostupné na [www: http://www.praktickagynekologie.cz/pdf/pg_07_04_06.pdf](http://www.praktickagynekologie.cz/pdf/pg_07_04_06.pdf)
[Staženo 11.3.2011]
- MATĚJČEK, Z. – DYTRYCH, Z.: *Děti, rodina a stres*. Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí. Praha: Portál, 1994, s. 214. ISBN 80-85824-06
- MATĚJČEK, Z. a kol.: *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s.184. ISBN 80-7778-304-8
- MATĚJČEK, Z. a kol.: *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s.12. ISBN 80-7178-637-3
- MOTEJL, O. a kol.: *Rodina a dítě, Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*, Brno, 2007. Dostupné na [www: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Rodina_a_dite.pdf](http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Rodina_a_dite.pdf) [Staženo 1.3.2011]
- MPSV: *Náhradní výchova*, Praha, 2009. Dostupné na [www: http://www.mpsv.cz/cs/7297](http://www.mpsv.cz/cs/7297) [Staženo 1.3.2011]
- MPSV: *Průvodce osvojením*, Praha, 2009. Dostupné na [www: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7295/Pruvodce_osvojenim_.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/7295/Pruvodce_osvojenim_.pdf) [Staženo 16.3.2011]
- MUSIL, J.: *Cyril Stejskal – život a dílo, Rozvoj péče o mládež v Čechách do okupace*, 1.vyd. Olomouc, 2005. ISBN 80-903449-0-9
- NÁRODNÍ VZDĚLÁVACÍ FOND: *Děti mezi ústavní výchovou a rodinou*, Sborník ke konferenci konané ve dnech 8. a 9. 11. 2007, Praha, 2007. Dostupné na [www: http://www.clovekhledacloveka.cz/res/data/000240.pdf](http://www.clovekhledacloveka.cz/res/data/000240.pdf) [Staženo 16.3.2011]
- NOVOTNÁ, V. – HOVORKA, D.: Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu, In: *Právo a rodina*. - 11, 2009, č. 5, s. 1 – 5.
- RADVANOVÁ, S.: Kdo jsou rodiče dítěte – jen zdánlivě jednoduchá otázka. In *Zdravotnictví a právo* č. 5/1998, s. 4

- RADVANOVÁ, S. – ZUKLÍNOVÁ, M.: *Kurs občanského práva-Instituty rodinného práva*, 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 1999. ISBN 80-7179-182-2
- Rozhodnutí ESLP ze dne 26.10.2006, stížnost č.23848/06, kauza Wallová a Walla proti České republice.
- ŘEZNÍČEK, T.: Je rozdělení ústavní výchovy mezi 3 resorty zásadní překážkou? In: *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: kolokvium I.* Sborníky č. 39. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2008. Kapitola 13, s. 98-101. ISBN 978-80-87146-05-7
- SEDLÁK, P.: K některým otázkám mezinárodních osvojení. In *Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost (Realita a východiska v ČR): Kolokvium II.* Sborníky č.45. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2009. Kapitola 13, s. 82-87. ISBN 978-80-87146-25-5
- SEVEROVÁ, J.: Matky, které se vzdávají svého dítěte. In *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči*, Praha: MPSV, 1999. Kapitola 14, s. 77-86. ISBN 80-85529-66-1
- SCHOOLEROVÁ, J.: *Adopce, vztah založený na slibu.* Návrat domů, Praha, 2002. ISBN 80-7255-066-7
- SOBOTKOVÁ, I.: *Proč je u nás tolik dětí v ústavech?* Dostupné na [www: http://www.rodina.cz/clanek4388.htm](http://www.rodina.cz/clanek4388.htm) [Staženo 3.3.2011]
- Stanovisko Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky. Dostupné na [www: http://www.babybox.cz/?p=dulezita-akta#a](http://www.babybox.cz/?p=dulezita-akta#a) [Staženo 11.3.2011]
- Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2009*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2010, s.103. ISBN 978-80-7421-022-8. Dostupné na [www: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9854/statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2009.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/9854/statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2009.pdf) [Staženo 1.3.2011]
- ŠVESTKA, J.: *Osvojení v československém právním řádu*, Praha: Universita Karlova, 1973
- Tisková zpráva k rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci Wallová a Walla proti České republice, Ministerstvo spravedlnosti. Dostupné na [www: http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=5103&d=124008](http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=5103&d=124008) [Staženo 2.5.2011]

- Úprava výchovy dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu.* Dostupné na [www:
http://www.mesto-most.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9959&id=7277](http://www.mesto-most.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9959&id=7277)
[Staženo 2.5.2011]
- ÚZIS: *Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let a dalších zařízení pro děti v roce 2009,* Praha, 2010. Dostupné na [www:
http://www.uzis.cz/rychle-informace/cinnost-kojeneckych-ustavu-detskych-domovu-pro-deti-tri-let-dalsich-zarizeni-pro-de](http://www.uzis.cz/rychle-informace/cinnost-kojeneckych-ustavu-detskych-domovu-pro-deti-tri-let-dalsich-zarizeni-pro-de) [Staženo 11.4.2011]
- VESELÁ, R. a kol.: *Rodina a rodinné právo. Historie, současnost a perspektivy,* Praha, 2005. ISBN 80-86432-93-9
- VODÁK, P. a kol.: *Problémy osvojení dětí.* 1.vyd. Praha, SZN 1967
- Zpráva o činnosti Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v roce 2009. Dostupné na [www:
http://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zprava/Zprava_o_cinnosti_UMPOD_2009.pdf](http://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zprava/Zprava_o_cinnosti_UMPOD_2009.pdf) [Staženo 1.5.2011]
- ZUKLÍNOVÁ, M.: *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek,* Právní rozhledy, 2005, č. 7, s. 250-253
- ŽIŽLAVSKÁ, A.: Právní aspekty péče o opuštěné děti v systému náhradní rodinné péče. In *Sborník příspěvků ke konferenci - Dítě v systému NRP,* Brno:2008. Dostupné na [www: http://klimes.mysteria.cz/nrp/spr_sbornik.pdf](http://klimes.mysteria.cz/nrp/spr_sbornik.pdf) [Staženo 2.3.2011]

Seznam elektronických zdrojů

<http://www.adopce.com/informace/cisla-a-statistiky/>
<http://www.adopce.com/pestounska-pece/hostitelska-pece/>
<http://www.babybox.cz/?p=aktuality-archiv&r=2006&m=6&d=21#a>
http://www.dd-karlovarsky.cz/utajene_porody.html
<http://www.ddu-hk.cz/prectete-si/projekt-transformace/transformace>
<http://www.fod.cz/klokanek.htm>
http://www.fod.cz/stranky/adopce/anonym_porod.htm#Co_se_strhlo_kvůli_Adélce_pr_vnímu_anonymnímu_miminku_předanému_FOD
http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/host_pece.htm
<http://www.mpsv.cz/cs/10566>
<http://www.mpsv.cz/cs/7242>
<http://www.mpsv.cz/cs/7513>
<http://www.nadacetm.cz/41-formy-ustavni-vychovy.html>
http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Kojenecke_ustavy_a_DD_pocet_propustenyc_h_deti_2009.pdf
http://www.nahradnirodina.cz/files/File/pruvodce_15-11-2010_po_korekture-ppm.pdf
http://www.nahradnirodina.cz/statistiky_nahradni_vychovy_v_cr.html
<http://www.nmbbrno.cz/index.php?clanek=15>
<http://www.rodina.cz/clanek546.htm>
<http://www.sos-vesnicky.cz/nase-cinnost/sos-detske-vesnicky/>
<http://www.statim.cz/zakladni-udaje.html>
http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/deti-z-ustavu-jsou-opozdene-reforma-protopodpori-rodiny_191892.html
<http://www.unicef.cz/index.php?pg=2&id=30&zp=17>

Seznam tabulek

Tabulka č.1: Počet dětí v NRP

Tabulka č.2: Zánik NRP

Tabulka č.3: Počet dětí umístěných v roce 2009

Tabulka č.4: Mezinárodní osvojení – počet dětí osvojených do ciziny

Tabulka č.5: Počet pěstounských rodin k 31.12.2010

Tabulka č.6: Hlavní (nejzávažnější) důvod svěřeni nově přijatých dětí za 1-6 měsíc 2008

Tabulka č.7: Klokánky - Statistika za 1-6 měsíc 2008

Tabulka č.8: Odchody dětí z Klokánku za 1-6 měsíc 2008

Tabulka č.9: Způsoby přijetí do Klokánku za 1-6 měsíc 2008

Tabulka č.10: Počet dětí svěřených do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče k 31.12.2010

Tabulka č.11: Počty dětí v ústavních zařízeních (resort MPSV, MŠMT, MZ)

Tabulka č.12: Důvody přijetí dětí do kojeneckých ústavů a DD pro děti do 3 let

Tabulka č.13: Kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let k 31.12.2009

Tabulka č.14: Kojenecké ústavy a DD - počet propuštěných dětí v roce 2009

Tabulka č.15: Dětské domovy, výchovné ústavy a diagnostické ústavy k 31.12.2009

Tabulka č.16: Seznam stávajících babyboxů s počtem umístěných dětí

Seznam obrázků

Obrázek č.1: Přehled typů náhradní péče o děti

Obrázek č.2: Přehled typů náhradní rodinné péče

Obrázek č.3: Kojenecké ústavy a DD - počet propuštěných dětí v roce 2009

Seznam příloh

Příloha č.1: Poměrný počet dětí do 3 let v ústavech

Příloha č.2: Metodický pokyn ministerstva zdravotnictví: Poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem a způsob úhrady této péče z veřejného zdravotního pojištění

Příloha č.3: Metodickým pokyn ministerstva zdravotnictví pro činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tři let věku

Příloha č.4: Metodický pokyn pro orgány sociálně-právní ochrany (krajské a obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností), kterým stanoví jejich postup v případě dětí odložených do babyboxu

- Příloha č.1: Poměrný počet dětí do 3 let v ústavech

POMĚRNÝ POČET DĚTÍ DO 3 LET V ÚSTAVECH

*odhady

Stát 2003	Poměr na 10 000	Počet dětí do 3 let v ústavní výchově	Stát 2003	Poměr na 10 000	Počet dětí do 3 let v ústavní výchově
Česká rep.	60	1 630	Polsko	9	*1 344
Belgie	56	*2 164	Chorvatsko	8	144
Lotyšsko	55	395	Albánie	8	*133
Bulharsko	50	1 238	Švédsko	8	(*213)
Litvsko	46	458 (505)	Dánsko	7	133
Maďarsko	44	773	Německo	7	1 495
Rumunsko	33	2 915	Irsko	6	*95
Slovenská rep.	31	502	Kypr	4	*15
Finsko	28	(*466)	Rakousko	3	*37
Malta	27	44	Řecko	3	114
Estonsko	26	100	Turecko	2	850
Španělsko	23	*2 471	Itálie	2	*310
Francie	13	*2 980	Slovinsko	0	0
			Island	0	0

- Příloha č.2: Metodický pokyn ministerstva zdravotnictví: Poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem a způsob úhrady této péče z veřejného zdravotního pojištění

POSTUP ZDRAVOTNICKÝCH ZAŘÍZENÍ PŘI POSKYTOVÁNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE SOUVISEJÍCÍ S UTAJENÝM PORODEM

ZN.: 36306/2004/OZP

Ref.: MUDr. Iva Truellová, tel. 22497 linka 2351

K zabezpečení jednotného postupu zdravotnických zařízení v souvislosti s účinností zákona č. 422/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, vydává Ministerstvo zdravotnictví tento metodický pokyn:

Poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem a způsob úhrady této péče z veřejného zdravotního pojištění

Čl. 1

Z dikce výše uvedeného zákona vyplývá, že utajovaným údajem je pouze jméno, příjmení, datum narození matky a datum porodu, a že ochrana dat se nevztahuje na registrační číslo pojištěnce a číslo (resp. název) příslušné zdravotní pojišťovny. Právní odpovědnost matky za dítě zůstává v případě utajeného porodu zachována, a to do doby případného osvojení dítěte. Dítě z utajeného porodu proto nemá status „nalezence“.

Čl. 2

Příslušné zdravotnické zařízení, které poskytne zdravotní péči související s utajeným porodem, má možnost vyúčtovat tuto péči zdravotní pojišťovně podle sdělení rodičky, která písemně uvede své registrační číslo pojištěnce a číslo (resp. název) příslušné zdravotní pojišťovny. Pokud rodička nebude ochotna nebo schopna tyto údaje sdělit, bude zdravotnické zařízení postupovat vůči rodičce jako vůči samoplátkyni bez úhrady této péče ze zdravotního pojištění.

Čl. 3

Stejným způsobem bude vyúčtována zdravotní péče poskytovaná novorozenému dítěti – tedy přes registrační číslo matky – pojištěnkyně.

Bude-li tedy zdravotnickým zařízením předložena zdravotní pojišťovně k proplacení úhrada za poskytnutí zdravotní péče související s utajeným porodem, která

bude přiřaditelná k příslušnému (a zdravotnickým zařízením ověřenému) registračnímu číslu pojištěnkyně, má takové zdravotnické zařízení nárok na úhradu této péče z veřejného zdravotního pojištění za stejných podmínek jako u ostatních porodů.

Doc. MUDr. Milada Emmerová, CSc., v. r.
ministřině zdravotnictví

- Příloha č.3: Metodickým pokyn ministerstva zdravotnictví pro činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let věku

Metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví pro činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku

Ve snaze vymezit a sjednotit činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku vydává Ministerstvo zdravotnictví tento doporučující metodický pokyn, který se doporučuje k využití dalším obdobným zařízením, zejména dětským centrům:

I. Úvod

1. Kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let věku (dále jen „zařízení“) pečují o všestranný rozvoj dětí, jejichž vývoj je ohrožen nebo narušen z důvodů zdravotních, zdravotně sociálních a sociálních.
2. Pobyt dítěte v zařízení je třeba chápat jako dočasný (přechodný), k vyřešení situace, pro kterou bylo dítě do zařízení přijato. Nemá být trvalým či dlouhodobým řešením osudu dítěte, ale je třeba ho považovat za pomoc dítěti a jeho rodině.

II. Důvody přijetí dětí do zařízení

1. Do zařízení mohou být děti přijímány samy či s doprovodem, a to z důvodů zdravotních, zdravotně-sociálních a sociálních.
2. Za zdravotní důvod přijetí se považuje zejména:
  - a) nutnost trvalé či dlouhodobé speciální ošetrovatelské péče (dítě s kombinovaným handicapem, tracheostomií vyžadující dlouhodobou oxygenoterapii, použití sond aj.),
  - b) potřeba dlouhodobé intenzivní rehabilitační péče,
  - c) diagnostika a léčba dětí s rizikovou anamnézou (sy. týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte - dále jen sy. CAN, abusus návykových látek u matky, sy. opuštěného dítěte aj.),
  - d) diagnostika pro stanovení zdravotní a sociální prognózy dítěte (před umístěním např. do náhradní rodinné péče, dále jen NRP),
  - e) nemoc či hospitalizace rodičů, infekční onemocnění v rodině,
  - f) respitní a úlevná péče.
3. Za zdravotně–sociální důvod přijetí se považuje zejména:

- a) každá situace, kdy dítě pro své postižení nemůže vyrůstat v rodině, i když nevyžaduje výše uvedenou speciální ošetrovatelskou péči,
  - b) zácvek rodičů před propuštěním dítěte.
4. Za sociální důvod přijetí se považuje zejména:
- a) okamžitá pomoc dítěti a rodině v tíživé sociální situaci,
  - b) jiný důvod přijetí dítěte považovaného za zdravé, které nevyžaduje žádnou diagnostickou či terapeutickou lékařskou a ošetrovatelskou péči.
5. Důvody pro přijetí se mohou navzájem překrývat a měnit během pobytu dítěte v zařízení.

III. Přijímání dětí do zařízení

1. Děti se přijímají na základě

- a) souhlasu rodiče (rodičů) nebo jiného zákonného zástupce dítěte (dále jen „rodiče“),
- b) rozhodnutí soudu o předběžném opatření (§ 76a občanského soudního řádu),
- c) nařízené ústavní výchovy (§ 46 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů).

2. O přijetí (nepřijetí) do zařízení rozhoduje ředitel zařízení. Odmítnout přijetí může tehdy:

- a) pokud nejsou splněny důvody přijetí, uvedené v kapitole II,
- b) pokud je zařízení plně obsazeno,
- c) pokud to nedovolují důvody hygienické či epidemiologické.

3. Při přijetí dítěte si zařízení vyžádá předložení těchto dokumentů:

- a) řádně vyplněný evidenční list dítěte (SEVT skl.č.14440 0),
- b) zprávu o současném zdravotním stavu dítěte,
- c) vykonatelné rozhodnutí soudu, pokud je dítě přijímáno z tohoto důvodu.

4. V naléhavých případech (např. bezprostřední ohrožení života či zdraví dítěte, nemožnost okamžitého obstarání všech dokladů) je možno dítě přijmout bez dokumentace uvedené v odstavci 3).

5. Během pobytu dítěte si zařízení doplní další dokumentaci dítěte zejména o:

- a) rodný list dítěte,
- b) legitimaci pojištěnce,
- c) zdravotní a očkovací průkaz dítěte,
- d) další dokumentaci o zdravotních a sociálních poměrech dítěte a jeho rodiny.

6. Při přijetí dítěte poučí ředitel zařízení či jím pověřený pracovník rodiče o jejich právech a povinnostech k dítěti během pobytu dítěte v zařízení i o důsledcích, které by vyplynuly z jejich neplnění. Je vhodné, aby rodiče podepsali souhlas k poskytování údajů vyplývajících ze zdravotnické dokumentace dítěte a z poznatků získaných příslušným zdravotnickým zařízením při poskytování péče dítěti.

7. Bylo-li dítě přijato v naléhavých případech (dle odst. 4) bez příslušné dokumentace (dle odst. 3), je žádoucí, aby zařízení oznámilo tuto skutečnost v nejbližším možném termínu místně příslušnému orgánu sociálně právní ochrany dítěte (dále jen „OSPOD“).

IV. Pobyt dětí v zařízení

1. Zařízení poskytuje svěřeným dětem komplexní interdisciplinární péči (zdravotní, ošetrovatelskou, rehabilitační, výchovnou, sociálně právní a pod.) a vytváří podmínky pro optimální vývoj dětí ve všech jeho složkách. Péče je poskytována na základě moderních poznatků teorie a praxe tak, aby mohly být uspokojovány v maximální možné míře všechny potřeby dítěte.
2. Zařízení prověřuje ve spolupráci s příslušnými orgány OSPOD, zda trvají důvody, pro které bylo dítě přijato. Ve spolupráci s nimi a dalšími institucemi dbá na to, aby pobyt dítěte v zařízení byl co nejkratší.
3. Při stanovení maximální doby pobytu dítěte v zařízení je nutné respektovat současné právní úpravy, zejména dobu trvání rozhodnutí soudu. Z odborného hlediska se za nejzazší délku pobytu dítěte považuje doba 6 měsíců.
4. Přijetím dítěte do zařízení nezanikají rodičům práva a povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, pokud soudem není rozhodnuto jinak. Zařízení může uzavřít dohodu s rodiči o příspěvku na úhradu nákladů na pobyt dítěte v zařízení.
5. Zařízení vytváří podmínky, aby rodiče mohli být s dítětem v pravidelném osobním kontaktu a sleduje jejich vzájemnou interakci a její přínos pro dítě. Zařízení napomáhá rodičům upravit jejich poměry tak, aby se dítě v co nejkratší době mohlo vrátit zpět do rodiny.
6. Zařízení vypracovává vnitřní řád pro návštěvy rodiče v zařízení, ve kterém je stanoveno, že tyto návštěvy musí respektovat denní režim a aktuální zdravotní stav dítěte. Četnost návštěv je individuální podle zájmu a potřeb dítěte a podle možností rodičů, v optimálním případě denně, minimálně však 1x týdně.
7. Průběh návštěv je zaznamenáván do dokumentace dítěte a stvrzen podpisem rodičů.

V. Péče o děti v zařízení

1. Péče o děti je komplexní (viz kap. IV, odst. 1), má výrazně interdisciplinární charakter.
2. Péče o dítě je zásadně individuální, zohledňuje jeho potřeby a zájmy, přizpůsobuje se rodinnému prostředí a respektuje sourozenecké skupiny.
3. Péče se odehrává ve skupinách dětí s optimálním počtem 4 dětí na 1 pečující osobu, která využívá při ošetrovatelské a výchovné péči poznatky známých dostupných metodik (např. forma rituálů dle Damborské).
4. Personální obsazení zařízení je v souladu se zákonem č. 95/ 2004, Sb., ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 96/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů a odpovídá doporučenému normativu (viz příloha). Základem je týmová práce. Dle příslušného personálního klíče se o děti starají lékaři (pediatři), psychologové, dětské sestry (všeobecné sestry se specializací na pediatrii), ošetrovatelky, popř. speciální pedagogové (dle věkového složení dětí). Nezbytnou součástí týmu jsou sociální pracovníce a rehabilitační sestry, popř. další terapeutický personál. Strukturu zaměstnanců doplňuje pomocný a technický personál.
5. Materiálně - technické vybavení umožňuje poskytovat péči uvedenou ve zřizovací listině. Nezbytnou součástí je vybavení k resuscitaci a poskytnutí první pomoci.
6. Zdravotní péče spočívá v provádění pravidelných preventivních prohlídek v souladu s vyhláškou č. 56/1997 Sb., kterou se stanoví obsah a časové rozmezí preventivních prohlídek, ve znění pozdějších předpisů, v očkování v souladu se zákonem. č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů. Řeší se akutní i chronické stavy dítěte s vypracováním krátkodobého i dlouhodobého léčebného plánu.

Vyšetřovacími metodami ve shodě s moderními poznatky lékařské vědy se určuje diagnóza a prognóza dalšího vývoje dítěte.

7. Rehabilitační péče je poskytována formou ambulantní i lůžkovou. Využívá moderních poznatků vědy a je přísně individuální. Dbá se na spolupráci rodičů, zejména v jeho zácvičku v této péči.

8. Psychologicko - výchovná péče je poskytována v rámci individuálně vypracovaných výchovných plánů, které se průběžně kontrolují minimálně 1x měsíčně. Podílí se na ni kromě psychologa i ostatní personál.

9. Sociálně právní ochrana vychází především ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a ze zákona č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Spočívá v hájení zájmu a prospěchu dítěte v duchu Úmluvy o právech dítěte. Pracovníci zařízení:

a) v čele se sociální pracovníci sledují zájem rodičů o dítě (návštěvy rodičů v zařízení viz. kapitola IV a další důležité okolnosti, které vypovídají o situaci dítěte, zejména ve vztahu k vlastním rodičům),

b) neprodleně oznamují OSPOD děti vhodné pro NRP,

c) jsou v pravidelném kontaktu s příslušnými OSPOD, popř. se soudy,

d) pravidelně tyto orgány informují o všech skutečnostech, které doplňují či mění stávající sociální situaci dítěte, popř. jeho zdravotní stav,

e) umožňují pověřeným pracovníkům OSPOD návštěvu dítěte v zařízení (zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a nahlédnutí do sociální dokumentace dítěte,

f) připravují podklady pro jednání aktivu pro NRP příslušného krajského úřadu,

g) v součinnosti s OSPOD se podílejí na opatřeních vedoucích k sanaci dysfunkční rodiny dítěte,

h) jsou připraveni poskytovat rodičům dítěte (vlastním, popř. náhradním) umístěného v zařízení poradenskou péči v oblasti sociálně právní ochrany,

i) dbají přitom důsledně na ochranu zájmu a prospěchu dítěte včetně ochrany osobních dat dítěte,

j) podílejí se na přípravě budoucích žadatelů o NRP.

10. Prostorové vybavení zařízení odpovídá moderním požadavkům na péči o dítě. Zařízení je členěno na ambulantní a lůžkovou část.

a) ambulantní část tvoří, a to vždy s příslušným vybavením:

- ordinace (vyšetřovna) lékaře,

- pracovna psychologa,

- kancelář sociální pracovnice s prostorem pro přijímání návštěv,

- místnost pro návštěvy rodičů či žadatelů o NRP s herním prostorem pro dítě,

- pracovny dalších terapeutů (rehabilitační sestra aj.),

b) lůžkovou část tvoří jednotka ložnice, obývací místnosti (herny) a hygienického koutku pro dítě:

- obývací místnost (herna) musí být prostorná, vybavena pestrým zařízením pro volný pohyb a hru dítěte, které musí odpovídat požadavkům vyhlášky č. 84/2001 Sb., o hygienických požadavcích na hračky a výrobky pro děti do 3 let,

- ložnice má být maximálně pro 4 děti (postýlky), přizpůsobena dle věku dítěte,

- obývací místnost (herna) a ložnice mohou tvořit společný celek v rámci zařízení rodinného typu,

- hygienický koutek obsahuje přebalovací stůl, vanu či umyvadlo pro koupání a sprchování dětí.

11. Režim pobytu se přizpůsobuje věku dítěte, stupni jeho vývoje a zdravotnímu stavu. Je vyhrazena dostatečná doba pro spánek, pro odpočinek a hru, pro krmení, ošetřování a další pečovatelské úkony. Odpočinek i „odpolední“ spánek dětí tráví podle klimatických podmínek na vzduchu ve volné přírodě, pobyt venku je i součástí výchovného herního programu.

12. Nejméně 1x ročně děti starší 1 roku věku vyjíždějí na ozdravné pobyty v délce minimálně 1 týdne.

VI. Pobyt matek, resp. rodiče nebo zákonného zástupce (dále jen „matky“) dětí v zařízení

1. Matku s dítětem lze do zařízení přijmout na žádost orgánu sociálně právní ochrany dětí, na základě předběžného opatření soudu nebo na vlastní žádost se souhlasem vedení zařízení z těchto důvodů:

a) diagnostických (např. závislost na návykových látkách, podezření na sy. CAN u dítěte, psychiatrické diagnózy),

b) výchovných (např. matka neumí, resp. nezvládá péči o dítě),

c) zácvičku

- v základní péči o dítě,
- v péči o handicapované dítě,
- v rehabilitaci dítěte,
- před propuštěním dítěte do NRP,

d) utajeného (diskrétního) porodu,

e) okamžité pomoci (jako azylové zařízení).

2. Matka pečuje o své dítě systémem rooming-in, zpravidla pod dohledem odborného ošetřovatelského personálu.

3. Pobyt matky se řídí vnitřními předpisy zařízení.

4. Z důvodu uvedeného v bodě 1d) se těhotná matka přijímá v dostatečně dlouhé době před porodem

5. Utajený (diskrétní) porod znamená, že matka přichází k pobytu před porodem dle svého rozhodnutí. Porod je zajištěn po domluvě s matkou na příslušném gyn. por. odd. Po porodu je matka umístěna na gyn. por. odd. a dítě po pobytu na novoroz. odd. je přeloženo do zařízení. Sociální pracovnice je nápomocna matce při poskytnutí všech informací týkajících se eventuelního umístění dítěte do NRP. Současně matce zajišťuje kontakt s OSPOD, zejména při eventuálním podpisu souhlasu s osvojením podle platných právních norem, se získáním dávky porodného aj.

VII. Propuštění dítěte ze zařízení

1. Dítě se propustí ze zařízení trvale, jestliže pominuly důvody jeho pobytu:

a) do péče vlastní rodiny

- bez souhlasu příslušných orgánů (OSPOD, soud), bylo-li umístěno na žádost rodičů,
- jestliže byla soudem zrušena ústavní výchova nebo bylo zrušeno či zanikl předběžné opatření soudu, na jehož základě bylo dítě do zařízení umístěno,

b) do péče jiných osob než rodičů pouze po souhlasném vyjádření obou rodičů, popř. na základě rozhodnutí soudu o svěřením do péče,

c) do náhradní rodinné péče formou,

- osvojení,

- pěstounské péče vždy pouze na základě rozhodnutí soudu nebo rozhodnutí OSPOD o svěřením dítěte do předadopční péče nebo předpěstounské péče,

d) do péče jiného zařízení (např. ústav sociální péče, dětské domovy v gesci resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy),

- po dohodě s tímto zařízením,

- v případě dětí s nařízenou ústavní výchovou či předběžným opatřením po dohodě s OSPOD.

2. Dítě se propustí ze zařízení dočasně, jestliže to vyžaduje jeho zdravotní stav, psychický, citový i sociální vývoj, popř. jiné okolnosti:

a) v případě dětí s nařízenou ústavní výchovou nebo předběžným opatřením na přechodný pobyt k rodičům nebo jiným fyzickým osobám (včetně budoucích náhradních rodičů) na dobu nejvýše 14 kalendářních dnů při jednom pobytu pouze se souhlasem OSPOD dle místa bydliště dítěte a místa bydliště navštívených,

b) do příslušného lůžkového zdravotnického zařízení, vyžaduje-li to zdravotní stav dítěte (dětské oddělení, ozdravovna, dětská odborná léčebna).

doc. MUDr. Milada Emmerová, CSc.

ministerně zdravotnictví

- Příloha č.4: Metodický pokyn pro orgány sociálně-právní ochrany (krajské a obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností), kterým stanoví jejich postup v případě dětí odložených do babyboxu

Metodický pokyn pro orgány sociálně-právní ochrany (krajské a obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností), kterým stanoví jejich postup v případě dětí odložených do babyboxu

„Pokud rodič dítě odloží do babyboxů, musí být miminko okamžitě převezeno do zdravotnického zařízení a to mu musí poskytnout odpovídající zdravotní péči. Zdravotnické zařízení je zároveň povinno o odloženém dítěti neprodleně informovat místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Pokud není totožnost dítěte známá, bude případ spadat do kompetence místně příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností a obecního úřadu, v jehož obvodu je babybox, do kterého bylo dítě odloženo.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí zváží konkrétní situaci, zdravotní stav a věk dítěte a na základě zjištění podá podnět nebo návrh soudu na předběžné opatření, kterým se dítě svěřuje do péče fyzické osoby (např. žadatele o osvojení nebo pěstounskou péči zařazeného do evidence žadatelů, příbuzné osoby, apod.) nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc či kojeneckého ústavu. Soud také stanoví dítěti poručníka. Zdravotnické zařízení, do kterého bylo dítě po umístění do babyboxu převezeno, provede všechna zdravotní vyšetření, která jsou nutná k založení do zdravotní dokumentace dítěte.

Pokud nic nebrání tomu, aby mohlo být dítě umístěno do náhradní rodinné péče, vyhledá příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí z evidence prověřených žadatelů o osvojení a pěstounskou péči vhodné žadatele a následně je zkontaktuje, provede s nimi pohovor a upozorní je na skutečnosti vyplývající ze zdravotnické a jiné dokumentace dítěte, na případnou absenci některých vyšetření, na možná rizika z toho plynoucí. Také je právně poučí o specifčnosti situace, kdy rodiče dítěte dosud nevyjádřili souhlas s osvojením a ani soud zatím neurčil zájem o dítě, a o možnosti vrácení dítěte biologickým rodičům v případě, že by se o ně přihlásili.

Pokud je totožnost dítěte známá (např. byl přiložen rodný list dítěte, matka kontaktovala příslušné orgány sociálně právní ochrany, zdravotnické zařízení či jiný subjekt a „identifikovala“ dítě), bude celou situaci řešit příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností a obecní úřad podle trvalého pobytu dítěte.

Příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí vždy nejdříve zkontaktuje rodiče dítěte a nabídne jim spolupráci při řešení nepříznivé situace, ve které se rodina nachází. Zajistí rodičům dítěte veškerou možnou pomoc a podporu v případě, že se rozhodnou dítě si ponechat. V případě, že nebude možné zajistit návrat dítěte do jeho vlastní rodiny, zvolí příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí další postup vzhledem k možné perspektivě dítěte a jeho rodiny. Především se pokusí zajistit souhlas obou rodičů s osvojením. Pokud rodiče souhlasit nebudou a zároveň nebudou o dítě projevoval zájem po dobu stanovenou zákonem o rodině, podnikne orgán sociálně-právní ochrany dětí takové kroky, aby se dítě v co nejkratším čase ocitlo ve vhodné náhradní rodině.“

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá problematikou nechtěných dětí v České republice a hledá odpovědi na její řešení. Nechtěné děti jsou dětmi, o které se jejich rodiče starat z jakéhokoli důvodu nechtějí. Institucionální řešení je pak řešením, o němž rozhodl soud. V textu jsou představeny možnosti těchto dětí i možnosti jejich rodičů. Práce se tudíž zabývá jednak popisem systému náhradní péče o děti i popisem systému forem jejich legálního anonymního odložení. Charakterizuje děti, důvody proč se jich rodiče vzdávají i rodiče samotné. Uvádí příčiny umístění dětí do ústavů a stručně popisuje také tyto ústavy včetně počtu dětí v nich umístěných. Pro lepší pochopení je nastíněn i postupný historický vývoj péče o nechtěné děti.

Práce je neformálně rozdělena na dvě části, celkově do osmi kapitol. První část informuje o náhradní péči o děti, jejích právních aspektech a podobách. Náhradní péče o děti je takovou péčí, kterou zabezpečuje jiná osoba než rodič dítěte. Tato péče má dvě základní formy a to náhradní péči rodinnou a (náhradní) péči ústavní. Druhá část práce se věnuje možnostem legálního anonymního odložení novorozence rodiči a právním i praktickým otázkám s tím spojeným. Pozornost je zaměřena především na babyboxy. U těch je uvedena vedle historie a současného (právního) stavu také řadu rozporů a neznámých. Práce je zakončena zhodnocením celého českého systému a úvahami de lege ferenda.

Název diplomové práce a jeho překlad do anglického jazyka

Institucionální řešení problematiky nechtěných dětí - Institutional solutions of the problem of unwanted children

Resume

This thesis deals with the problem of unwanted children in Czech Republic and looks for answers to solve it. Unwanted children are those children whose parents, for whatever reason, do not want to take care of them. Institutional solution is the solution decided by court. In the text there are presented options of these children and options of their parents. The paper therefore deals both with a description of surrogate children care and description of forms system of their legal anonymous abandonment. Characterizes children, reasons why parents abandon them and the parents themselves. Mentions causes of placing children into institutions and briefly describes also these institutions, including number of children placed in them. For better orientation it also outlines a gradual historical development of care of unwanted children.

The thesis is informally divided into two parts, generally into 8 chapters. First part informs about surrogate children care, its legal aspects and forms. Surrogate children care is a care provided by other person than a parent. This care has two basic forms such as surrogate family care and institutional care. Second part deals with the possibilities of legal anonymous abandonment of new born child and with legal and practical issues involved in it. Attention is focused mainly on Babyboxes. Besides history and current (legal) status there is also stated a number of contradictions and unknowns about them. The work is ended by the estimation of the whole Czech system and considerations de lege ferenda.

Seznam klíčových slov a jejich překlad do anglického jazyka

Nechtěné děti

Unwanted children

Náhradní péče o děti

Surrogate children care

Náhradní rodinná péče

Surrogate family care

Ústavní péče

Institutional care

Legální anonymní odložení novorozence

Legal anonymous abandonment of
a newborn child